

ئالايى لار

حبيب ساهر

ەنگار حنکايرلار و يادداشتلار

تالانچى لار

قىسا حكايەلر و خاطرەلر

قىزسى - قىزىل سىسى - قازان سىسى

حبب ساھر

تدوين و ائديت:
حسن. م. جعفرزاده

سراشنه	: .۱۳۶۴ - ۱۲۸۷ ساهر، حبیب
عنوان و نام پندیده اور	: ناچاری لار / حبیب ساهر؛ اندیت و چاپا حاضرلایان حسن م. جعفرزاده.
مشخصات نشر	: تهران : نخگان، ۱۳۹۲.
مشخصات طاهری	: ۱۱ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۶۵-۳۷-۷
و غیرت فهرست توسي	: فیبا
موضوع	: داستان های کوتاه ترکی — ایران — قرن ۱۴
شناسنامه افراد	: محمد جعفرزاده، حسن، ۱۳۵۳- گردآورنده
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲۱۲۷۲ / ۱۳۹۲۱۲۷۲
رده بندی دیوبی	: ۱۳۱۷/۸۹۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۷۲۱۵

تالانچی‌لار (داستانهای کوتاه)

قیزیسی، قیزیل سیسی، قازان سیسی

حبیب ساهر

ش ۱۳۵۶ - م ۱۹۷۷

تدوین و اندیت: حسن-م. جعفرزاده

چاپا حاضرلایان: سعید موغانلی

ویراستار: فرهاد فردی

ناشر: نخبگان یا بین ائمی

طرح روی جلد: سعید شیخیگلو

صفحه آرایی: یاشماق فوندو

چاپ اول - بهار ۱۳۹۳ - تهران

۹۷۸-۶۰۰-۵۹۶۵-۳۷-۷ شابک:

تیراز: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰۰

پخش: تهران-موسسه یاشماق

YASMAQ

«۱»

... ایچیندە کیلر ...

۴	ساهرين ياشايىش و يارادىجىلىغى
۶	اون سۇز
۹	عراقلى حكيم
۱۲	تالانچى لار
۱۵	گلستان درسى
۲۲	درويش بابانين اعجازى
۲۶	تناسخ
۳۱	ليلا
۳۴	حاجى خداوئردى نين گلىنى
۳۹	- قوتور كىچى بولاق باشىندان سو اىچر
۴۴	خوش - بئش
۴۷	بىر اىچيم سو
۴۸	حضرت سليمانين ائلچى سى
۵۱	ائل نىمەلریندە گىزلى قالان نكتەلر و رمزلر
۵۶	آى بابا

«قاموس ناموس دور. قاموسا اوزانان آل ناموسا اوزانمیش دئمکدیر.»

آغا میر حبیب ساهرین یاشاییش و یارادیجیلیغى - اۇز قلمى اىلە *

بئپوک بابام بىر زمان «ترک» كىدىنەن [ميانانىن كىدلرىنىن] كۈچوب عايىھىسى اىلە برابر تبرىزدە سرخاپ محلە سىنە يورد سالمىش اىدى.

من ۱۲۸۲ (شمسى) اىلندە هامان بابا يوردوندا آتادان دوغولدوم، آتام آليش - وئىشچى اىدى. اونو بىر پائىز گونو، تبرىز بلواسىندا اۇلدوردولر. آتام دان سونرا چىتىلىكىلرە دچار اوللوق.

من آلتى ياشىندان اعتباراً ملا مكتىخانالاريندا و سونرا يئنى اصول اىلە آچىلان مدرسه‌لرده تحصىل ائتدىم. ايلك تحصىلاتىمى بىتيرىپ «مدرسە مباركە محمدىيە» آدىلى «لىسە» ده [دبىرستان] قبول اولونوب، ۱۳۰۴ شمسى اىلندە دىپلەم آلىپ كوردستاندا كورد آغالارى نىن اوشاقلارينا معلملىك ائديب، آز - چوخ عوثمانلى قىزىل لىرەسى بىرىكىرىپ [توبلايىپ] و او پول اىلە ۱۳۰۶ شمسى اىلين ده روسىيە طرىقى اىلە استانبولا گىتدىم. استانبول دا اۇز امگىم لە ياشايىب، بوش واختلاريم دا «دبىستان ايرانيان» دا فارس دىلى و ادبياتى تدرىس ائدىرىدىم. ۱۹۳۰ ميلادى [۱۳۰۹ ش] اىلندە استانبول اونبورستەسىنە يازىلدىم. ۱۹۳۳ [۱۳۱۲ ش] نجوا اىلندە جغرافيا علملىرى رشته سىنە لىسانس دىپلومو آلماغا نايىل اولوب، بىر ايل سونرا وطنە قايتىدىم. ۱۳۱۳ شمسى اىلندە اعتباراً زنجان دا و قزوين ده تدرىس ائتدىم. ۱۳۱۷ شمسى اىلندە تبرىزدە اول دبىرستان نظام دا و بىر ايل سونرا دبىرستان فردوسى ده معلملىك ائتدىم.

۱۳۲۵ ايلين قىشىندا مدرسەدن قۇوولدوم. گناھىيم بىر ايمىش كى؛ آنا دىلندە شعر و حكاىيە لە يازمىش ايدىم. بىر مدت سونرا منى اردبىلە سورگون اتدىلر. اورا دا شاه قولدورلارى طرفىنдин «تحت نظردە» اولوب، صفوويە مدرسە سىنە تدرىس ائدردىم. اردبىلەدە اوج ايل

یاشایاندان سونرا گناهیمی با غیشلایب قزوینه گوئندردیلر. قزوین ده تام ۱۳ ایل یاشادیم.
سونرا تهرانا کوچوب و بیر ایل سونرا متقادع [امکلی] اولمود.

شاعرلیگیم؛ تبریزده ایکن تورکجه و فارسجا شعر یازماغا باشلادیم. استانبول دا شاعرلیگی
بوراخیب تورک- فرانسیز یازیچی لاری نین آثارینی او خوماقلا، شاعرلیک یاخامی بوراخدیم.
بدخختانه - تبریزده ۱۳۲۵ دن ۱۳۲۰-ین پاییزینا قادر شاعرلیک «بحرانی» باشلادی. آنا

دیلیندہ بوللو شعر و حکایه‌لر یازدیم و «مزدیمی» آلدیم!! آثاریم چاپ اولونموشد!

- استانبول دا: «ایران آذربایجانی طبیعی جغرافیاسی» عنوانی «استانبول تورکیات
انیستوتو» طرفیندن چاپ اولونویدور.

- زنجان دا: ۱۳۱۵ شمسی ایلنده «جغرافیای خمسه» آدلی کتابیمی وزارت فرهنگ چاپ ائتدی.

- تبریزده: افسانه‌ی شب- سایه‌ها- شقایق [فارسجا شعر کتاب لاری]

- قزوین ده: خوش‌ها- اساطیر [فارسجا شعر کتاب لاری]- لیریک شعرلر [تورکجه]

- تهران دا: اشعار برگزیده از دیوان ساهر [۲ جیلد ده شعر توپلوسو] - میوه‌گس [حکایه-
توپلوسو - بو کتاب سونرالار «زن‌ایدآل» آدی ایله‌ده نشر اندیلیمیشدیر]

کوؤشن [تورکجه شعر توپلوسو] - سحر ایشقانلیر [تورکجه شعر توپلوسو]

انقلاب دان سونرا یالنیز مجله‌لرده بیر بارا آثاریم چاپ اولویدور.»

[ساهرین باشقا آثاری: ترجمه‌ی اشعار بودلر- آثاری از شعرای آذربایجان- داغینیق
خطاطه‌لر- آرزو قمبر (علیرضا صرافی طرفیندن درگی و سایتلاردا نشر اندیلیمیشدیر)-
ترجمه‌ی فارسی قصه‌ی «آرزوی قمبر» (دکتر حسین صدیق همتی ایله نشر اندیلیمیشدیر)-
یانان یاشیل (ساهرین چاپ اولونمامیش شعرلری «رسول یونان» همتی ایله
حاضرلارنمیشدیر) ایلک سفر (شعر توپلوسو) دوکتور حسین صدیق و سعید موغانلی همتی
ایلی ۱۳۹۳-جو الده «تکدرخت: یایین ائوینین امه‌بی ایله نشر اندیلیمیشدیر. برگزیده‌ای
از ادبیات ترکی (آن‌تولوزی)- قیزیل سسی، قیزسسى، قازان سسی (بو اثری حسن-
م. جعفرزاده حاضرلاییب و فارسجا یا دا ترجمه ائتمیشدیر. اثربن، تورکجه‌سی هابله آیریجا
فارسجا- تورکجه سی چاپ عرفه سینده‌دیر- همن بو مجموعه‌نی ۱۳۸۸ ده، افست فورمادا،
محمد رضا قوچی «سارالان آرزوی لار» آدی و رضابیگ همرازین اون سؤز ایله نشر
ائتدیرمیشدیر).

و نهایت ساهر ۱۳۶۴-جو شمسی ایلده آجی بیر اولوم ایله دنیایا گؤز یومدو.]

* «دوستلارلا گۈزۈش کتابىيىنان»- توپلایان، دکتر سلام الله جاوید، اسفند ۱۳۵۹

اون سؤز

آلینیزدہ کی کتاب میر حبیب ساہرین «تالانچی لاری» اثری نین ایلک نشری دیر. آدینی یازی لاربی نین بیریندن آلان، چاپ اولونمامیش بو اثرين ائدیت و ساهمانلاماغین، ھرمتلی رضا بیگ همراز جنابلاری منه تکلیف ائتدیلر. من ده، سایین وطنداشلاریم، ادبیاتیمیزین پارلاق سیماسی نین بو اثريندن، پای سیز قالماسین دییه یازی - پوزومو یاریم چیلیق بوراخدیم و بو توپلونون ائدیت و ساهمانلاماغینا قرار وئردیم بئله لیکله یازی لارین آتگیندہ کی تاریخلرین ثبوت ائتدیگی کیمی، ایندی بو اثر ۵۰-۴۰ ایل دن سونرا ایشيق اوزو گورور.

كتابین ائدیتیندہ یازارین کلمه و جمله لرینه صادق قالاراق امکانجا ایکینجی اور توغرافی سمیناری نین قوراللاری اساس آلیندی.

یازارین آل یازمالاریندا، نعچه کلمه ده آنادولو تورکجه سینه عایید ایدی کی - بو کلمه لر، آذربایجان شیوه سینه لطمه یتتیرمه دیگی اوچون - عیناً حفظ اولوندو اما عینی حالدا، کادر ایچنده آذربایجان شیوه سی ده وئریلدی. بودا طبیعی دیر و ساہرین تورکیه ده تحصیل آل دیغیندان اورتايا گلمسیدیر.

كتابین ترتیبیندہ لازیم گلن یئرده اتك یازی لاری آرتیریلدی اما یازارین اتك یازی لارینا قاریشماسین دئییه ائدیتتور آدی کورشه ایچیندہ علاوه ائدیلدی.

قیش ۱۳۹۱ - توفارقان
حسن-م. جعفرزاده

λ

عراقلی حکیم^(۱)

ماللا قىلىغىندا، ياشلى بىر عراقلی حکیم تبرىزىن «باغمىشە قاپى»^(۲) سىندا كى دوكانلارين بىرىنده «محكمە» قوروب، كاسىب-كوسوب، آل سىز- آياقسىز ناخوشالارى تداوى ائدردى.

او بوتون خستەلىكىلە، باش آغرى سينا، دىش آغرى سينا، قارىن سانجى سينا و آل-آياق گىزىلتى سينه «از باد است!»^(۳) دئىردى.
حکیم، هر گون اورتاقاغى، اذان اوخوناندا، عباسىنى چىينىنە سالىب، چۈرك- خانايا گئدر، بىر دانا تازا «سنگك» ايلە بىر گودوش پىتى آليب دوكانا قايىداردى و داخىمادا بىر ذرى سُفرە اوستە ناهار يېيردى.

دئىيرلەر كى، او جىوار دا بىر ايشسىز- گوجسوز، كئفلى تىقى آدلى بىر آدام وار ايمىش، او حكيمىن تازا چۈرگىنە و گودوش دا كى آتىنە گۆز تىكمىش ايدى!
اما حكيم قوناق سئون آداملاردان دئىيل ايدى.

بیر گون تقى او دیوار سئین بولو دیوار منيم، گئدرکن قارى كورپوسوندە^(۴)
دوستو سيدحسنه راست گلدى و دئدى:

-آى سيد! بولو كۈپك اوغلو حكيم منى قوناق ائيله يىرى، دونن محكمه نين
قا بايغىندان گئچركن پىتى نين ايى-يندن قوللاريم بوغولدو! بير چاره تاپ
سيدى! اونون ناھارينا شريك اولاق، سيدحسن ديشلىنى آغارىدى.

-گئده حكيم آللار جان وئر ناھاريندان گئچمز اگر ايستيرىن من بير حقوقا
ايلىه اونون باشىنى قاتارام، سن ده اونون چۈرگىن، خالانين چۈرگى كىمى يئيه
بىلرسن!

صاباحى سى گونو، گون اورتا چاغى «عطارىحىي بابا»، سيدحسن بىن منارەسىيندە
قيشقير-باغير سالاركىن تقى، سيدحسنى داليسينا آتىب بودور ياللاه! حكيمىن
محكمه سىنه طرف يولاندىلار، اونلار بازارچايا گىرر-گىرمىز حكيمى گوردولر
بىر آليندە آت گودوشو و بىر آليندە گوللو سىنگى چۈرگى يوردونا سارى
گئديرى. حكيم اۋىندا اونلار آرخادا محكمە يە گىردىلر. تقى سيد حسنى شلە
كىمى يئره گوبىسە دى.

سيدحسن باشلادى زارىلداماڭا؛ «واى دده، واى ننه، اؤلدوم، آماندى حكيم
باشى، منى بالالارى نين باشينا دولاندىر، واى قارنيم، واى باغير ساقلاريم
دوغراندى، دادىما چات آى حكيم باشى.»

حكيم مشترى گۆز ايله بير خستە يە باخدى بىر ده اونو گتىرنە، قاشلارينى
آتدى. دىزە چۈكدو و سيدحسنى اوزالدىب معايىنە يە باشلادى. «هاران
آغريبيير» سوروشدو.

سيدحسن:

-قارنى، باغير ساقلاريم، اور گىيم، واى دده! واى ننه!
حكيم آلينى هر يانا قوياركىن سيدىن «آخ واىي» گۆيە اوجالدى.

حکیم بیر یاخشی معاینه‌دن سونرا دئدی کی؛ «ناخوشی تو از باد است» سونرا
داخمايا ساري یؤنلدي، سوفراني آچدي چؤرگي و آت یئمه‌گين سُفره‌ييه قويدو
و مریضین باشی اوسته دؤندو اونون قورشاگيني آچدي کويینگيني چيرمالادي
قولاغيني اونون سينه‌سينه يايپيشديريب قولاق وئردى «ازباد است، ازباد
است» دئيرکن تقى ده داخمادا راحتاجاسينا سُفره باشيندا چۈمبەلېب حكيمىن
ناهارىن اوفورتدى. بير اوسگوردى. سيدحسن قولاقلارينى شوشلەتدى،
قيوراق آياغا قالخىب بير پيشىك زيركلىگى ايله مەحكمەدن چىخىب بودور
ها! دابانا قووت!

حکیم حئیران-حئیران دوکانىن پنجره‌سیندن يولا باخدى، سيد ايلان
چالميش كىمى قاچيردى، داخمايا گىردى، تقى آياق اوسته دورموش، حكيمە
گۆزرلىنى زىللەميشىدى. حکیم بير اونا باخدى بىرده سُفره‌يە آغزىنى آچدى كى
يامانلاسىن، تقى گولە- گولە دئدی:

-حکیم باشى! آلاھ سوفرنى آچيق ائيلەسىن، عمرۇن اوزۇن اولسۇن
و او زامان، سوپۇق قانلى لىقلا مەحكمەدن چىخىب اۋز يولۇن توتۇپ گىتدى.

۱-تبریزلى فارسا «عراقلی» دئيردiler. [يازار]-[عراق=ايراق، آذربايجان دان اوزاق و اشىيك دئمكىدىر.
آذربايجانلى لار همن بو گونكوا اراك شهرىنه، عراق عجم دئيردiler] [[ائدىتۈر]]

۲-باغمئشه قاپىسى: تبريز محلەلریندن، تانىنمىش گىيى زورخانەسى هەمین باغمئشه قاپىسىندا اولاردى.
[ائدىتۈر]

۳- «از باد است»: يەل دن دىر، مقصىد «شىش دن دىر» دئمكىدىر. [[ائدىتۈر]]

۴- قارى كورپوسو: تبريزىن اسکى و آدلیم چاي كورپولىنىدىر. [[ائدىتۈر]]

تالانچىلار

مین ايل بوندان اول جىحون آردى اولكە دە حۇكم سورەن بىر امير وار ايمىش.
او اميرين بىر ساتىن آلما قولو وارايمىش. بويىن يوغۇن، قولو چوماغلى، اوخ
آتان، آت اوينادان، دئيرلر کى خراسانلى اكىنچى لر وئرگى نىن آغريلىغىندان و
قوراقلىغىندان جانا گلدىلر و عصيان ائتدىلر.

امير قولونو بىر نىچە مين آتلى سپاهى ايله خوراسانا گۈئىردى، قول چاپا-چاپا
آغاسى نىن يولوندا جەداد ائتدى، قانلار آخيتدى، ائولر يىخدى، خرمنلر اودلادى
و اميرين طرفىندن فتح اولۇنۇمۇش ولايتلرە حاكىم تىكىلىدى.
او يىنه دە باشدان باشلايىب، تالادى، چاپىدى. آز بىر زامان اىچىندە بؤيووك
ثرۇته مالك اولوب اۋزو اىچىن [اوچۇن] باغلار اىچىندە حرمسرا تىكىدىرىدى.
امير او بىرى دنیا ياكۇچىن اونون يېرىنىدە اوتسوردۇ، تاخت قوردو، مجلس
قوردو، جارىدەلرى^(۱) اويناتدى، ساقى لر شراب وئردىلر، شاعىلر مەدихە سۆيىلە-
دىلر.

دئمک کى قولون طالع اولدو زلارى پارلاق ايميش. هندوستانىن افسانوى
ثروتىيندن روای لر روايت ائتدىلر. قول ترسه بئركلو آتللى لار آتلاندىرىدى،
بودورها، هندوستانا آپاردى. قان تؤكدو قارىن يئرتدى، خلقين و بير چوخ
كندلرى قصبهلىرى تار و مار ائتدى اهالى دن اولدورهنى اولدوردى اولدورمىيەنى
اسىر ائديب اوز اوردو سونا قاتدى.

جاوان آروادلارى و قىزىلارى «زرخىrid» دىيە قول تاجىرلىنه ساتدى. مالى -
حشمى گونو، گوندن آرتدى.

هندوستانا يىنه اوز قويوب بوت خانالارى و بىران ائتدى، قىزىل گوموش و
جواهرلىرى قىمتلى غارتلىرى قاطىرلارا يوكلەدى يوردونا دوندى. بغداد خليفە-
سى بير قولون جهادىن اشىيد، اشىيتىز اونا خلعت گۈندردى ماورالنهر
حڪومتىن اونا باغيشلادى. قول دا نامىدىك ائتمەدى خليفە يە اطاعت نشانە-
سى ايله عربى آتلارى و زريىن كمر غلاملارى هديه قىلدى.

مخلص، گۈبەلك يئردىن گۈپىرەن كىمى او زامان بىر امير پىدا اولدو شانلى -
شهرتلى، افقلرى آشدى، شاعرلر اونا قوشما قوشدولار. گۈزل كىزلىرى و
قىزىل- گوموش آلدىلار و «تحت روان» ايله يولجولوق ائتدىلر!

شاھين جمالينا- كمالينا شعرلر قوشدولار اونو يئردىن گۈپىه قدر يوكسەلتىدىلر!
بو آرادان، قرنلر گىچدى. گون باتدى، آى چىخدى بير چوخ شاھلار تخته
مېندى بير چوخلارى تختىندى آندى.

بو كىره غرب سوداگىرلىرى بئركلرى، قوتازلى سپاهى لرى گمى يە مىندىرىدىلر و
تروپىك⁽²⁾ اولكە لرين آله گئچىرىتىدىلر. سونرا كىشىسلر گىلىدىلر آج و چىپلاق
خالقلار آجي يىب اونلارى مسيح دينينه دعوت ائتدىلر. بو دونيا دا وار
يوخالارينى آلىب او بىرى دونيادا اونلار اوچون اطلس دن چادرلار قوردولار!
غرب فئوداللارى فتح اولونموش ولايتلرین آن منبىت⁽³⁾ توپراق لارينى، آخار

چايلارىنى، مئشەلرى تصاحب ائتدىلر، چوخلۇ قىزىل گوموش و نفيس هديه لر، امپراطورى لرينه گۈندردىلر.

اونلارين ساز ايله اوينيان اميرلىرى، مليكلىرى، قبيله ريسىلىرىنى قورودولار، عصيانكار اولانلارى قووب باشقالارىنى حكومته معىن قىلدىلار.

نه قدر كى فتح اولونموش اولكەلرین اهالىسى قارا گونه دۇچار اولدولار فاتحلىرىن مملكتى گوللەندى و زنگىنلر ثروتى باشدان آتدى. يازىچىلار، فيلسوفلار و شاعىلر ارباب خدمتىنده قول باغلا迪لار چوخلۇ كتابلار يازدىلار.

۱- جاريە: كىنيز [ائدىتۈر]

۲- تزوپىك اولكەلر: استوايى مملكتلار [ائدىتۈر]

۳- بىتگى بىتن توپراق لار، حاصللى يېرلەر [ائدىتۈر]

گلستان درسی

.۱

نئجه کى بير محاکومو زندانا آپارالار ائله جه ده منى، بير بھار گونو بير آخوندون مكتب خناسينا آپارديلار، دئمك کي آغاچلار گول آچار كن، منيم ده گونلومون گوللرى سولماغا باشладى.

گونشلى هاوا دا، بھارين عطري اورتاليغى بورور كن، مكتبيين آلاقارانلىغى، و قوخوسو اوره گيمى بولانديردى.

مكتب، بير مسجد ده قورو لموش، آلچاق اورولو^(۱)، اوئوندە بير يئكه چال ساققال روحانى - نورانى كىشى اوتورموشدو. او مكتب دار آخوند ايمش. بيرىنجى گون، آخشامادك اوره گيم سىخيلا- سىخيلا او زنداندا ايکى ديز اوسته او توردوم. آخوند عالم منى ديندirmەدى. دئمك کي قوناغا حرمت ائدирميش. مكتبىدە، كىچە بئركلو، زنجىرهلى بئركلو، قارا بئركلو، كولجەلى، آغ تومانلى، آلا تومانلى، جورا سىز اوغلان او شاقلارى، حصىر اوسته، يان-يانا اوتوروب، ويىز- ويىزا كىمى درس او خوردو لار.

آخوند بیر چو خلارينا درس وئریب، يولا سالدى، بير نئچەسىنى ده دؤيدو! بو آرادا
بىر قارا چارشابلى خانىم پنجره يە كۈلگە سالدى! روبندىن قۇوزادى، قاشلارين
اويناتدى، گولدو، ماللايا بىر شئى لې پىچىلدادى.
آنلاماديم، آنجاق كى ماللانين قاش قاباغى آچىلىپ، اودا گولدو ، سونرا قلمدانى
آچىب بىر آغ كاغذ گۇتوردۇ جىزما-قارا بىر شئى لرى يازدى و گولە-گولە خانىما
ۋئردى.

آخشام مكتبىن آزاد اولاندا، آخوند منى سىسلەيىب، دئدى كى:

-حىبيب، صباح گلنده، گلستان كتابى گتىر!

أئرتهسى گون، آنام منى تىزدىن يوخودان اوياندىرىدى ، چاي-چۈرك وئریب
مكتبه يولا سالدى، «ھېئىب» مە دە، بىر «چاستابند» ايله بىر گلستان كتابى
قويوپ، «گىئە ئاللاھا تاپىشىرىدىم بالام!» سۈپىلە دى.

بودور، آخوندون حضوروندا دىزە چۈكوب، كتابى آچمىشام.

آخوند كتابدان اوخويور؛ «منت خدای را، (منت ئاللاھا) ، عزوجل، (عزوجل)،
طاعتاش، (طاعتى)، مزىد نعمت (نعمتى آرتىران)».

ايىك درسى هئچ آنلاياماديم! اما طوطى قوشو تك ائودە آناما و خالاما اوخدوم.
٢.

اوشاقلقىق عالمى غرييە بىر عالمدىر. اسرار ايله دولو. ايلىك احساس ايسە
اوندولماز بىر احساس ، اوشاقلقىق دا، اشىيتىدىگىمiz سۆزلىر و آهنگلر، ھر بىر زمان
روحوموزدا طنبىن سالار.

بىر طوطى قوشو، غريزە اوزره، انسان دىلن اوپىرنىسە، بلکە دە معناسىن آنلاماز،
لاكىن انسان اۋوладى ، ھر سۆزدىن، ھر آهنگدىن، خىالىن دا، صحنه لر و پرده لر
يارادار.

ايىنجى گىچە، ايوان دا، فرش اوستە اوتوردوق، شام يئەدىك، فانوس ايشىغىنا
قورت-قوشلار بىغيشمىشدى.

من اوره گيمده، درسيمي تکرار ائديريديم و هر بير جمله دن يا کلمه دن بير جانلى و مادى شئى يارادىريديم؛ «منت؟ منت قويماق-خدا؛ يئرى-گؤبو يارادان-عَزْ، نه دئمك؟؛ عَزْ؛ دور پشىگين باشىنى آزا!-جل؛ يانلى گل!». ٣.

غرض ، گونلر بير-بىرى نين آردىجا گلىپ، گئچىرىدى. من، مكتب خانا دا، گلستانىن طلسىمىنده، چابالاركىن، دوننكى خانىم، پنجرە ئۇنونە قوندو! آخوند منه، درس وئرمەدى، سئويندىم. نئچە آى لار گئچىدى، گلستانى آنلامادان يارى يا يئتىريدىم. «گلستان»دا، بير چوخلو «ملك» درويش آدلارىنى اوپىرنىدىم، ھم دە «با كىزىان ياسمن بو كە» مصراعى آنانىز اتىدىم؛ «كىزى؛ كُفتدىر، آما كى كُفت ياسمن گولو كىمى عطر ساچماز؟ ياسمن گول بوتاسى دىر، آچيق آبى و غايىت عطىرىلى گوللر آچار باهاردا!».

بىردىن، بىرە عيشوهلى خانىم يادىما گلدى. «اودا، بلکە ياسمن عطرلى كىزى يامىش!» دوشوندوم.

٤.

قيشىن سون گونلرى ايدى، آخوند بىزلىره، قطعە پايالادى! «قطعە» دئدىيگىن ، رنگ برنگ شكيل لر ايدى. «شىرين» چشمە باشىندا ساچالارين دارىيىرىدى- رىستم، آغ دئو ايله گولهشىرىدى- بير پادشاه، تخت اوسته اوتوروب، يان- يوره سينده، نوكر، نايىبلر، آل باغلايىب دور موشدو لار. «

آخوند، ايلك اونجە دولتلى اوشاقلارىنى چاغىرىرىدى:

حسن خان، يحيى خان، دور گل!

او، آن گۆزل قطعە لرى اونلارا وئرىپ، تؤر- تؤكونتوسونو ده يوخسول اوشاقلارا عطا ائردى.

او، قطعە لرى اوشاقلارا مفته پايالاما زمىش! اونلارىن عايله لرىندىن خلعت دىلرمىش!

کله قندرل، گیروانکا- گیروانکا^(۲) چای، شیرینی، قوماش پارچا و سایرها ، بیرده
«چرشنبه یئمیشی»^(۳)

آخرچرشنبه آخشامی، آنام منه تازا پالتار، تازا باشماق، گئیندیریب باشیما
زنجیره‌لی بئرك قویدو ، بیر بؤیوک بوشقاب چرشنبه یئمیشی ايله بیر نئچه
آرشین آغ پارچا (عالیم آخوندا تومنلیق) قویوب، منی مكتب خانا گؤندردی.
هدیه‌لری آخوندون قاباغينا قويارکن، آنامین سيفاريشينی يئرينه يئتيرديم:
آخوند، باغيشلا! آزينا- چوخونا باخما!

آخوند، قاش- قاباغين تورشاتدى. دئمك كى «برگ سىز درويشان» ايميش
بيزىم هديه لر.^(۴)

آخوندون بؤیوک بير تاختا صانديغى دا وار ايدي، صانديغين ايچى بير نئچه
«گۆزه» بئولۇمۇش ايدي. او، كله قندرلى، گیروانکا ايله چاي لارى صانديغين بير
گۆزونه، يئمیش لرى بير گۆزونه قويوردو و خلتلىرى ده، او بير طرفه، اوست-
اوسته، قات-قات قالا ييردى.

تازا ايل بايرامي گلېپ چاتمیش ايدي. بايرام دان سونرا، آخوند خوش گولش و
مهربان اولدو، آرتىق كى اوشاقلارى «فالاققا» يا باغلامىردى، مهربان
اولموشدو، چونکو قارا چارشابلى او مهربان خانيم، هر گون آخوندون پنجرەسى
قاباغينا گۈيرچىن تكين قونوردو!

بىر گون مكتبدن قاچىب «صاحب امير»^(۵) مئيدانىندا، لوطو ابراهيمىن
تماشاسينا گىتىديم.

لوطى ابراهيم ، مئيداندا معركە قورموش ايدي. گانباهان^(۶) بيرآيىنن اللرينە،
بىر دىنك وئرىب، اونو آياق اوسته، بىر رقاصل تك، اوينادىب، بو شعرلىرى
اوخوردو؛

«لَلْ لَهُ لَهُ لَا، لَلْ لَهُ لَى / دُو سِيهُ لَهُ لَا، لَلْ لَهُ لَى / يَئْرِى يَئْرِى چُوبَانِ يَئْرِى /
دَاغَلَارِي دُولَانِ يَئْرِى»

آیي ايشه، مئيدان دا، داغ-داش دا گزركن، اوْز دئوره سينه دولانيب سيرىجى
(تاماشاچى) لارا ديش قىجىرداردى.

لوطو ابراهيم، بير هنرمىد حقوقا باز ايدي. او، هنرى ايله مخلوغو گولدوردو.
گاهدان دا بير-بىر يئتىم اوشاغى، توربا اوزهرينده، او تورتدوروب «قىيد قىد» دئىه،
اونو يومورتلاداردى.

لوطو ابراهيمىن، تورك ديلينده، او خودوغۇ قوشمالاردان، چوخ خوشوم گلىردى.
لاكىن، معلمىم ديلينى كىمسە آنلاماز و گولمز ايدى.

دئمك كى لوطو ابراهيمىن درسى، فايدالى و جاذبەلى ايمىش!
گون اورتادان سونرا ايدى كى مكتبه سارى يوللاندىم، پريشان فيكىرلى!
«سېدە حەمزە»^(٨) بازارچاسىندان، بير ساخسى قاب دا پىشمىش پاخلا آلىپ مكتبين
پنجرە سى اوئونە، قورخا-قورخا ياناشدىم و قابى آخوندا اوزالتدىم، او، دىنمز-
سۈپەلەمز، قابى آلدى، ايچىنده كىلىرى توشۇردى^(٩) و بوش قابى منه اوزالدىب،
گولر اوزلە دئدى:

- حىبىپ، گىت سوپۇندان دا آلىپ گتىر!

دئمك كى، آخوند ايله بارىشدىق! آرتىق، منى دئيمىزدى، يامان دئمزدى.
بىر گون آخوند مكتبه گلمەدى! او شاقلارىن بىرى دئدى:

- او لوبدور!

بىرى دئدى:
- ايتىبىدىر!

بىر آيرىسى دا دئدى:
- زيارته گىدىيدى!

«خليفە» يوخارى باشدان چىغىردى:

- او شاقلار، آخوند نه او لوب، نه ايتىب، نه زيارته گىدىيدى، آرواد آلىپدى، آرواد!
او شاقلارىن بىرىسى سوروشدو:
- كىمىن قىزىن آلىپدى?

بیری دئدی:

-سین باجینی!

او بیری دئدی:

-نهنی آلیدیرا!

«خلیفه» گولدو

-یوخ جانیم آخوند، هر گون پنجره‌یه قوانان خانیمی آلیب، دُونن گئجه ده تویو
ایدی!

او گوندن بَری، آخوند جاوانلاشدی، خوش گوش اولدو.

آرتیق بیزیم معلیمیمیز اثولنیمیشدی و جوت یاشایریدیلار.

تهران-دی آیی/ ۱۹۷۸

۱. اورون/ اورون/run، اوتروولاچاق پئری = نشیمن [ائديتور]

۲. گیروانکا: چکی واحدی دیر، ۸۸ میتقال = گرم [ائديتور]

۳. چوشنیه یشمیشی: ایلين سون چوشنیه آخشمی بايرام سُفراسی يا بايرام پایی اوجون حاضبرلان یتمیش.
[ائديتور]

۴. «برگ سبزی است تحفه‌ی درویش» دیمینه اشاره‌دیر. [ائديتور]

۵. فلقه: فالقا - فلک دئمک دیر، اسکی لرد، مکتبلده اوشاقلارین آباقلارینی بیر آغاچا باغلابیس آباقلاری
آتبیندان شووکو-شالاق ايله وورادیلار [ائديتور]

ع. صاحب‌امیر: (صاحب‌الامر) تبریزده هامان صایلله‌میر مئیدانی دیر. بورانین مسجدی تاریخ‌لرده نمونه دیر.
اصفهانین نقش جهانین همین محله‌دن گوتورموشلر. [ائديتور]

۷. گاباهان: «ائله بیل گاباهان آبی‌سی دیر» بیر دئیم دیر. توفارقان دا «ائله بیل گونبر آبی‌سی دیر» دا
دئیرلر. ظنیمجه «گاباهان»، «گونه‌باخان»، «گونبر» هامیسی ایندی کی «گنبرف» کندینه اشاره‌دیر. مشه-

لیکلرینده آبی باشادیغی اوجون آبی‌لاری مثال و تشبیه ائتمک اوجون ايشله‌نبلر. [ائديتور]

۸. سیدحمزه: تبریز ده بیر زیارتگاه آدی دیر، بو گونه تبریزین ثقة‌الاسلام خیابانیند؛ شاعرلر مزاری (مقبره-
الشعراء)ین چین به چینیندہ دورور. [ائديتور]

۹. تووشوردی: مقصد تلسیک یئمک. [ائديتور]

درويىش بابانين اعجازى

اۋزو، اودا-كۈزە ووران، چۈرەگى داش دان چىخان بىر زواللى انسان،
«طريقت» دن «عرفان» دان نه آنلار؟
درويشه ايران دا «گول مولا» دئىرلر.
درويشلر بازارلار دا، دىلنسەلدە، دىلنىچى دئىيللر، اونلار دنيايى[نى] آتىب،
تۇز ذرەلرى تك، گونشە سارى يوكسەلر و نهايت «حق» ايله بىرلشەرلر.

سن، بير درويشه راست گلنده، اونون ساچينا- ساققالينا اوژون «خرقه» سينه،
چوماغينا، کشكولونا باخما، بير آن، اونون گؤزلرينى، گؤزدن ڈيدى، گؤره
جكسن كى، گوز دئيل، پاريلتىلى چشمه دير، پارلاق اوددور!
سن، بيرجه اونون کلامنيي دينله! گؤر نهله سؤيله يير، خوروز سسى ده
أشبiteme ييدير.

درويش، بير باخיש دا قارا توپراغى «كيميا» ائدر و مىسى آلتىن!
بير گون وار ايدى، بير گون يوخ ايدى، يئدّى اقليمدن خراج آلان بير سلطان
وار ايدى؛ «جلالى- جمالى» يئرينده. شاعرلريندە شعريندە، او «قدر قدرت،
کيونان رفعت» ايمش. تاريخچى لر ايسه اونا «اسكندر ثانى»، «سلطان بىر و
بحر» لقبى وئرمىشدىرلر.

غرض، سلطان دنيانين بوتون ناز- نعمتىندن فايidalanar. لاكىن، غمدن، گونو
گوندن قوجalar، زира كى اونون نه بير قىزى وار ايدى، نه ده بير اوغلۇ كى
اوندان سونرا، وارت تاج و تخت اولسون.

دئيرلر كى، بير گون، سحر تىزدن، بير درويش بابا، شهرىن حصارى نين يانىندا
چادير قوردى.

«تحت پوست» يىنى يئرھسەریب، او د ياندىردى. «كيمياگر» ليك ليگە مشغول
اولدو! سلطان، غرفەسى نين باجاسىنдан، درويشى گۈروب، وزيرىن سوروشورو:
او چادير قوران، او د ياندىران كىشى كىمدى؟
وزير؛ قبلهى عالم، او بير درويش دير، كيمياگردىر. جواب وئرر.

سلطان دئير:

- قالخ! گئت اونو منىم يانىما گتىر!

- گلمز!

- نئجە گلمز؟

ـ آخى، قبله‌ى عالم، او دىلنچى كۆكوندە گۈرۈنن آدام كى يئدى دېيرمان دا بىر آووج اونودا يوخ، اۋۇنۇ، سلطانلاردان، خاقانلاردان دا، اوستۇن سايار. او «كىشى و كرامات» صاحبى كىمى دىر.

سلطان دوشۇنوب، دېير:ـ
ـ قالاخ! اونون چادىرىينا گەڭك، مراد دىلەيک.

سلطان، وزىرى ايلە، درويش يىن چادىرىينا گىردىلر. ايکى دىز اوستە «ادب»لى، قورو يئرده اوتوردولار. درويش، سلطانا بىر نظر سالدى. «دردىن بىليرم، سلطانىيم» دئى. «او ولادىن، وارشىن يوخ، غەمىن چوخ!».

سلطان «ائىلەدى، درويش بابا» سؤيلەدى.

درويش بابا، داغارجىغىندان، بىر قىزىلآلما چىخارتدى، سلطانا وئرىپ سؤيلەـ دى:

ـ «سارايينا دون! گەچە، شمعـچىراق ياندىر. «حق تعالى» دان ياردىم دىلە. آلمانى گوموش پىچاق ايلە ايکى يە بول، يارىسىن سن يىء! يارىسىن دا خاتىنا يئدىرت!» دئى.

ـ ساراي دا، شمعـچىراق ياندى. خاتىن، آلوان قاناتلى طاوس قوشوتىك خلوته گىردى. آلم، ايکى يە، بۇلۇندو. گولوشدولر، اوپوشدولر. دوققۇز آى، دوققۇز گون گەچمەدن، خاتىن، آى پارچاسى تك، بىر «كاكىل زرى» دوغدو.

ـ كىيم لره «صوفى» دېيرلر؟

ـ صوفى، درويشى ده يارى يول دا قويان، «جمال حق»ى، «گۈزىل اوغلان» لارين اوزوندە، تماشا قىلان بىر حشمتلى كىمسە دىر. بىر چوخ اميرلر، وزىرلر، سوداگىلر، چۈركىلى ياغ دا اولاـولا، صوفى دىرلر. لاكىن، بىر چوخ صوفى لر «الله» قىلىغىندادىر! اونلارين «مرىيد»لرى چوخ، درد و غملرى يوخدۇر.

شراب ایچرلر، یایلاق لارا کؤچورلر، افیون و حشیش چکرلر و غزل یازارلار،
اونلارى دانىشدىرسان «دنىايى آتىب دىرلار». اونلارين گۆزۈنده «حیات» يىن
ھئچ بىر «قدر و قىمتى» يو خدور.

اونلار «آزادە» دىرلر. «معشقوق» لارى آردىجا «هندوستان»، قىدر گىدرلر. يا
خود «سەردار» يىن آتىگىندىن يايپىشىپ، اوئر «معشقوق» لارىندان شىكايىت ائدرلر.
ايله دوشۇنورم كى، بو زمان دا، «صوفىلىك»، «درويشلىك» آرتىق اعتبار
دان دوشوب! اوندولوب دور!
-گول جمالىن اوغلۇم!
تەھران دا كى، شىراز دا كى «خانقاھ» لارى زىارت قىل! گۈر نه «شور و شر»
وار ايمىش بو ماوى گؤى آلتىندا!
ھەلە، بىر دانشگاھا دا باش وور و اوردا كى «خانقاھ» ئى، سىرىت قىل!
گۈر نه قىدر جوان قىزلار و جاوان اوغلانلار درويش اولوب، رقص ائدىرلر.
مثنوی اوخورلار. دونياني، حياتى، بىر سامان چوپۇ قىدر، قىمتىلەندىرەن مىزلى!

تەھران - ۱۰ / ۴ / ۱۳۴۴ / آبان

دى ماھ / ۱۳۵۶

تناسخ

اۋىمېزدە، آى ايشىغىندا، كۈلگە كىمى، دام- دىواردا، گىز بىر قارا پىشىك وار ايدى. خالام گۆزلىرىنى زىللەبىپ، اوňو سوزر دىيەردى:

- باخما پىشكلىگىنە، حرامزادا، جندى ھا! پىشك جلدىنە گىرىپ، اوňا توخونسالار ائو- اشىك اود توتار، يانىپ كول اولار.

沐لمىمېز ايسە دئىيەردى:

- تناسخ، نه قدر ده آنلاشىلماز بىر فلسفە اولورسادا، منجە، او قىدرەدە اساس سىز بىر مسالە دئىيل.

هنە فلاسفە سىنин عقىدەلرىنە گۈرە، دنيادان كۈچوب، گىندىلر، يئنە دە بۇ دنييا گلىرلە:

حيوان جلدىنە، ياخود بىر باشقۇ دياردا، انسان بالاسى شىكلينە، آنادان دوغولورلار.

بىر شاعر دوستوم دا وار ايدى، انسان دان اوركر، تك ياشاردى، سۈيلىرىدى:

- انسان اۇلمىزدىر، باخما كى سو كۈپۈپ تك باتىپ، محو اولور.

شاعر بابا، شهردن قيراق كنه بير ائوده ياب-يالنيز ياشاردى! ائوين فضاسى
گئيش ايدى، اورادان گونشين طلوعونو، آىين چيخماسين سير ائدر، گئجه
قوشلارى نين جيويلتىسى ايله يوخويما گئردى.

بير آخشام گزىتى دن دئرنكىن، ياغىش توتدو، شاعرين ائوينه پناه آپاردىم.
گۈرۈم كى، كنه توزلو بير گىلىم اوسته اوتوروب، ساماواردا بير ياندا قايىماير.
قاباغىندا ايسه بير مانقال دا كۆز اودلار، قىزىل گوللرى كىمى پارىلدايير. او،
افيونى ايدى! ترياك چكىرىدى.

من سويا دوشموش جوجه كىمى تىر-تىر اسىردىم، منه باشدان آياغا گؤز
گزدىرېب، گولومسەيىب دئدى:

-گون هاردان چىخدى، درويشلىرى ياد ائتدىن؟ گل اوتور گۈرك.
او توردوم، چايدان دان، قاپ-قارا، مركب كىمى قايىار چاي استكانا تۈكۈب،
منه وئردى «ايچ، قىزىشىرسان» دئدى.

تپەدن، درەدن دانىشدىق، صحبتىمىز گوللهندى. تناسخ مسالەسى اورتاي
گلدى.

او دا، منىم خالامىن، معلمىمىن نظرىن تأييد ائتدى:
-دوزدو جانىم! تناسخ مسالەسى اساسلى بير فلسەفەدیر، افسانە دئىيل!
«ايىنمارام، تناسخ-مناسخ، حرامزادە افسانەدیر!» دئدىم.
رنگى آتدى. آلين اوزالدىب، دوشكچەسى نين آلتىندان، بير بوزولموش
«اطلاعات روزنامەسى» چىخارتدى منه سارى اوزالدىب «گل، اوخۇ!» دئدى.
آدىم اوخودوم؛ «بىر آسمىر و شىرىن ھندلى قىز، بىر گون مرتاضا سىرىن
آچدى؛ من يئتىمىش ايل بوندان اول «بنارس» ده «راجندر» آدى بىر فيل-
بانىن گلىنى ايدم، طاعونا توتولوب، بو دونيادان كۈچدوم. حياتىمیدا، اوز آرىمە
خيانىت ائتمەدىم، يالان دانىشمادىم، اونا گۈرە ده اسرار عالەمین دولاشا-

دولاشا، حیوان قیلیغیندا دئیل، بیر جوان قیز قیافتینده تکرار بو دنیایا آیاق باسديم. ايلك حياتيما، آديم «نرگس» ايدي، ايتدى ايسه «روباب» آدلانيرام. سؤزلىريمى اينانمارسانىز، دورون «بنارس» ھ گئدىپ راجندرانين بو گونكو اقرابالاريندان سوروشون. محله آغ ساققالالارى، يوك ياپلارىنى باغلاب، فيله ميندىلير بنارس شهرىنە سارى يوللاندىلار. «راجندرار» نين اشوبىن تاپىب، اقربالاردان نرگس كيم ايمش؟ نه زمان اولوب دئىھەر، بحث آچدىلار. روباب-ين، سؤيلەدىكلەرى، دوغرو چىخدى!».

من دئديم كى؛ بولانى] «نمنه» من كى اينانمارام، بونلار بوسبوتون اويدورما افسانەدىر.

شاعر آه چكىپ، بير استكان عرق دولدوروب اىچدى و اوزونو تورشادىپ، سوروشدو كى:

ـ سن عرق - مرق اىچمزىن؟
ـ خېر» دئديم.

شاعر بابا، بير فيندىقجا ترياك قوپاردىپ «حققا» يا يايپىشىدىرىدى، سونرا ماشا ايله بير كۆز اود مانقال دان گۆتوروب، ترياكى آلىشىدىرىدى. سوموردو سوموردو، بوز توستۇ حلقةلىرىنى بورنونون باجالاريندان ديشارى [اشىيگە] بوراخدى. سونرا، آغزىن آچدى «تولانبار» باجاسى تك، آغزىن دان دومان فيشقىرىدى. سونرا، گۆزلىين خومارلا دىپ «سىنى ياخشى تانيرام، اول دن ده ايمانىن بير آز آخساقدى، سن كى يئرى-گۆئيو يارادانى، لا ييقىجه تانيمىسان، البت «تناسخ»دا ايانانا بىلمىسىن.» دئدى.
ـ بير آن فكرە گئدىپ، سؤزونە داوم اتىدى.

ـ من اوزومو، آياندا گۈرن كىمى گۈرددوم، من ده، يانى سىنин شاعر يولداشىن، مين ايل بوندان اول «قندهار»دا آناندان دوغولدوم، بوى آتدىم، بؤيىدوم، جوان اوغانان اولوب، بير اوستادىن يانىندا، علم و ادب اوپىرنىدىم. گئت بە گئت نامدار

بير شاعر اولدوم. زمانهنين سلطانى نين سارايينا گىدىب ، او نا نديم اولدوم و
 مداح اولدوم. سلطان، حشمتلى بير كيمسه ايدى، زرنگار ساراي لاري، گول-
 چىچكلى باعچالارى، قرهشين-سارىشين سورو-سورو خاتين لاري و
 كنيزلرى و زرّين كمر غلاملارى وار ايدى. سوزون قيساسى، بير قدر قدرت،
 كيوان رفعت، ائز، زمانى نين «حاتمى» بير مليك ايدى. گوندوزلرى سلطان،
 گون اورتا چاغينادك ياتاردى. بعضاً ده آلاقارانلىق دا، دوروب شكارا گندردى.
 لاكين گىچه لرى سفره آچيلاردى، شراب سبيل اولوب، كنيزلر ساز آهنگ
 ايله، رقصه باشلاردىلا من سلطانا «مدىحه» لر يازىب، اونون قدرىن چرخ و
 فلكه قدر يوكسلتىم. سلطان منه، ائو-اشىيك، چورك، چيراق، كنيز
 باغشلادى. يايلاغا كؤچر كن، اوندە، ده چاديرلارىمى، قاب-قاچاغى، ايتلىرىمى،
 پىشىكلرىمى، كنيزلرىمى داشيردىلا لاكين، افسوس فلك قويىمادى. سلطانين
 بير گۆزل اوغلان «معشووقى» وارايدى. من، سارساق، همن بدېخت اوغلانا
 وورولدوم! سلطان منى، جلال آلينى وئردى. شەhadat شربتى
 ايچىدىم. «ظلمات» آقدار گىتتىم، آب حيات ايچىدىم، بودور هاء، مين ايل سونرا،
 يئنه بو كور دنیايا گلدىم. يئنه ده گئده جگم، بير داه، مين داه، دونه جگم.»

بابا شاعرين گۆزلرى سوزولدو، بويتو لخلەدى، باشى آغيرلاشدى، آيىلدى،
 آيىلدى، شاپ دىيە، سينيه سينيه آندى! بير ديسگىيندى، گۆزلرىنى آچدى.
 دئدىم:

-قارداش اجازە وئر، مرخص اولوم.

گۆزلرىن بەرەلدىب، يالواردى:

-سن الله، بير آز دا اوتور، دونن گىچە، پادشاھين مدح و ثناسي اولان، بير
 قصىدەمى، سنه اوخويوم، گۇر نىچەدى؟
 دئدىم كى:

قارداش، آرتیق دنیانین وضع و احوالی دیشمش، داش داش اوسته
قالماميشدیر. آرتیق «مدح و ثنا» دئورو كئچيبدير، بير آزا «خالق» ايچون
[اوچون] شعر و نعمه ياز!

شاعر، منى باشدان آياغا سوزوب، گولدو. من ايسه سؤزومه داوم ائتدىم:
-بلى، زمانه دىشدى «فيزيك»، «متافيزىك»ه غلبه چالدى. زمانه مىزىن
انسانلارى «يالتاق» شاعردن خوشلارى گلمير.

قيب- قىرمىزى، قىزاردى، اودا-باروتا دئندو، جەنمە، خوشلارينا گلىر، گلمز
من سنه دئدىم كى مىن ايل اول كى بير «يارانميش»ام، من سلطانين ماداحى
ايديم، ايندى ده، باشقابىر سلطانين ماداحىيم، هيبيتىم كى دىشىمەميش دىر!
افكارىم، ذوقوم، منبعلىرىم، دامارلاريمدا آخان قانىم دىشىمەميش دىر. من...
من...

آرتىق آغىر يوخىيا گئتدى، ائلە بىلدىم كى ائلدو! «دابانا قوت» ائشىگە
فېرلادىم، ياغىش ياغىردى، هاوا دورو ايدى، اولدوزلار پارىلدا يېرىدىلار.

تهران-گنجه ساعت ۱۴-۱۶ دى آبى ۱۳۴۴
تجددى نظر اولوندو/ تهران-گنجه-گوندوز-۲۲ دى آبى ۱۳۵۶

لیلا

یاين آن گؤزل و آيدىن گونلىرى ايدى. «قارانقو» نون دورو سولارى «بولاق اوتو» لارى نين ساچماقلارين، كنارдан گوللربين عطرلى «يارپوز» لارى اوخشايى- اوخشايى «ميانا» ياسارى آخماقدا ايدى.
قوشونون ايلخى لارين، يالنىز داغ آنگىنده كى چىمنلرده دئىيل، كندىن مئشه ليگىنده ده اوتلادىردىلار.

نسىمىن نفسى ايله و گونشىن ياردىمى ايله ياپراقلانان و ياشىل اورتوبىه بورونەن جاوان آغاچلار بىر هفتە ايچىنде لوٽ، برهنه اولموشدولار. ھم ھى كندلى لرىن امگى گۈيرىب، سونبۇللەن زمى لر بوسبوتون آتلارين لاقيد آياقلارى آلتىندا محو اولموش ايدى.

ايلىخى نى قوروبيان، بىر سورو سربازلارا، بىر سلطان^(۱) امر وئريردى.
«سلطان» جوان بىر ياراشىقلى ايدى، لاكىن گۈزلىيندن ھرزەلىك ياغىبردى و ساغلام دىشلىرى، ھر زامان پارىيل-پارىيل پارىيلدىرى. گولوردومو؟ يوخسا، كۈپك كىمى دىشلىرين قىجىرداردى؟ باشا دوشىك اولموردو .

ایلخی چی لار، یالنیز، کند اهلین دئیل، او بالاری دا، بئله، تالا ییب، بیر چورگه،
بیر کاسا آیرانا، محتاج قویموشدور لار؟

کندلى لرین و او بالارین فلاكتىندن خبرسىز، چوئل قوشلارى رنگارنگ،
چىچكلىرى تك، چاي، چىمنلرده اوچوردولار، قوش سىللرى، آسن نسيمین،
آخان چاي بىن نغمەسى ايله قارىشىردى.

کندىن تازا گلين لرى، قىزلارى، بولاغا گىدرىك، مئشەنин كنارىندان،
سوزولە-سوزولە، گىدىرىدەر. اونلار سريازلاردان قورخوردولار!

لاكين ليلا، کندىن گۆزلى، هئچ ايلخى آداملارىندان چىكىنمز و قورخماز
ايدى. او، بير مغۇرۇ و جسارتلى بير قىز ايدى.

ليلا، توركمىن سيمالى، دار و جاذبهلى گۆزلر، چىخىق ياناقلى بير نازنин ايدى.
بويو بستە، اوزو ده گول دستەسى ايدى.
سلطان اونا گۆز تىكمىشىدى!

ليلايا، «ماراغا» دان گلن بىگلر و او بالار دا كى جوانلار، داغدا-داشدا، قويون
او تلادانلار، هامىسى عاشيق ايدىلر.

اما، ليلا یالنیز بىرىنە كۈنۈل وئرمىشىدى. آدالانمىشىدلار، اونا گۈرە دە، آناسى
قىزى «جاهازىنى» بير جور ايله سازلامىشىدى و پايىزى گۆزلە بىردى كى
قىزىن كۈچورتسون.

گۈنلر، گۈنلر آردى جا، گلىب گىنچدى، گون باتدى، آى چىخدى. قارانلىق بير
گئچە ايدى، سحرە ياخىن آت آياغى تاپىلتىسى ائشىدىلە. كۈپكلەر ھوردولر،
گئچەنин سكوتوندا بير قادىن چىغىريردى:

«آماندى، قونشولار! گلين، دادىما چاتىن بىرى بىر دانا قىزىمى قاچىرتىدلار.»
چىغىران، ليلانىن دول آناسى ايدى.

کند اھلى، آروادلى، كىشىلى، اشىيگە آغنادىلار، چاي-چىمنى، داغى-داشى،
مئشەلېگى آختاردىلار، او بالارا سوروشدولار.

گون، تازا، افق دان قالش-گؤز ائدیردی کى بير كچيگ قىز، چىينىنده تىستى،
چاي دان گلدى. «ليلانى گوردوم» دئدى. چاي كتارىندا سەريلىب، يانىندا دا
سلطان ياتمىشىدیر.

سلطان گؤويه باخىردى، آما كى ليلا گؤزلرىن يومموش ايدى، رنگى،
«گۈيرمېشىدى،»

قىزىن جىسىن تاپدىلار، اونو بوغۇمۇشدو لار. سلطانىن دا باغرىنا بىر خنجر
سانجىلىميش ايدى.

تبرىز-۱۳۲۵/تهران-۱۳۴۴

۱- «سلطان» بى گون سروان دئىيىلر.

حاج خداوندی نین گلینی

بابام، او گونلرده، کند بگلری ایله قوهوم و آقراها اولموش ایدی! یانی، چای
دان کئچرکن یان-یانا دیمیشیدیرلر!

هر ایل پاییز وقتی، بابام کندرلرین جانینا دوشوب، بیر کنددن، او بیری کنده
گئدیب، ججیم، گلیم و گبه آلاردی، آپاریب تبریز ده، امیر بازاریندا ساتار دی.
بابامین کئفی ساز ایدی، کیمسه یه محتاج قالماز ایدی.

هر ایل، بیر نئچه گون بیگلرە قوناق اولوب، کنددن دئنرکن بیر نئچه دانا
«فطیر» بیر داغارجیق قوروت، گاه داندا بیر خوروز یا بیر چیل تویوق سوغات
گتیردی.

خرمن بیغیشیلیب، بوستان پوزولان دان سونرا، بیگلر، یوکلر، ائششکلرله «هین-هوش» دیبه-دیبه بیزه قوناق گلردیلر. سماور سحردن آخشاما قدر قایناردى، بوزباش^(۲)، پیلوو پیشدە، قليان خورولداردى.

قوناقلار، يئيردىلر، ايچردىلر، تېرىزلى لرە ساتاشاردىلار؛ «آدە، آدام دا بولاق سوبۇنو قويوب، سو آنبارىنин قوخموش و قوردى سوبۇن دان ايچر؟ تازا چۈرگى قويوب، بايات چۈرك يئىھە؟ داغى-داشى، آچىق هاوانى قويوب، آلاقارانيق بازارلاردا عمرۇنو چورودۇر؟ سوتلى آشى بوزا دوندوروب، سونرا يئىھە؟ و سايىرە» دئىيب، قاه، قاه گولردىلر.

بیگلر، وارلى- دؤولتلى آداملار اولدوقلارينا رغماً، گۆزو دار و «رند» كيمسىلەر ايديلر.

بیزه سوغات دىيە، فطیر، تازا كره گتىردىلر، لاكىن بىزىم «قليان الٰتى» مىزا قناعت ائتمىزدىلر. سحر، سوفره دوشەنركن، بابا-آنامى سىسلەيپ، گوله-گوله، دئىردى؛ «فاطمه خانىم! دايىنا! او فطىرلەرن گىئير، كره ده گتىر، گۆرك» و قارداشىما امر بويواردىلار؛ «ميرممە! چاي تۈك، شىرىن چاي وئر.»

يادىمدادىر، بىر گون سحر تئزدن بىگلر بازارا گىتىدىلر، قايداركىن، بىرىنىن باشىندى، كاغذ ايچنده ماھوت پاپاق وار ايدى! او بىرىسى ده؛ تازا آبى رنگ سردارى^(۳) سىنى «ترسىنه» گئىمىشىدى! كى تئز كەنەلمەسىن دئىير! بىگلر پوللو آدام اولدوقلارينا رغماً، چوخ «كىفېر» و «پىنتى» آداملارىدىلار، حاماما گئتمىزدىلر. كۈينك دىيىشمىزدىلر، يورقان - دوشىگى بىتە چىرىدىلر.

هله بىگ آغالارين شىرىندىن قورتولمامىش، كەخدانىن باجىسى، أرى ايلە گۈزلەرى شىپىرىدىقلى قىزى ايلە «هين، هوش» دىيە-دېيە، ئويمىزه قوندولار! بىر تولوق دا أىران و بىر داغارجىق «شور»^(۴) گتىرمىشىدىلر. اۆزلىرى، يئىھە- ردىلر.

گئجه-گوندوز، سفره آچیلیردی، یئیردیلر، ایچیردیلر و تبریزلیلر مسخره ائدردیلر.

«طاووس»ون، گؤزلری، یامان قاریشمیشیدی، همن بیر فایتون چاغیردیم کی قیزی گؤز حکیمینه آپارسینلار. قیز، فایتون دا قورخدو! چیغیر - باغیر سالدى. زور ایله اونو فایتونا باسیب، حکیمه آپاردیلار.

اوج هفته سونرا، بازار دان سله-سوقات آلیب، یوکلرینی چاتدیلار. یولا دوشرکن، گلین، آناما دئدی کی:

-فاطمه خانیم، حبیبی ده بیر نئچه گون گؤندر گلسین کنده، بیزه قوناق اولسون.

قوناقلار ایتیلدیلر، آما کی، نه چاینیک ده چای قالدى، نه دیلاپ دا قند، نه ده کوب ده قوووروما.

هر ایل یای دا «قیزدیرما» سوراغیما گلردى، آمانیمی کسردى، تازا یاتاق دان دورموش ایدیم کی، منی کاروان ایله کنده گؤندردیلر، بولاق سویو ایچم، تازا چۈرك يئییم، جانا گلم.

كىدخدايى قوناق اولدوم، بالاخانادا، بير توزلى گلیم اوسته، منى قوناقلادىلار. بير تازا لاواش و بير «چنگە» شور پنیر قاباغیما قويدولار، دئمک «شام» ايميش! سحر، قاینار، قاپ-قارا چای لار، بيرداانا تازا لاواش يئه دیم، چۈله گىتدىم. بستان باشىندا اوتوردوم، بير آلى - بىللى قىز منه قارپوز وئرىدى، ساپ سارى، زعفران تك ايدى.

كىندخدا دولتلى ايدى، ايکى آروادى وار ايدى. پالتارلارى نىن آتگى عونتمانلى لېرەسى ايله بىزنىميش ايدى. رنگ برنگ لىياسىلار گئىه ردىلر. لاكىن آدامىن يانىندا ان واتىپ، كىچىركن، اونلارين پىس قوخوسوندان آدامىن «بنگە» لرى^(۵) چاتلاردى. بير گون سحر هاي دوشدى: -كىبلالىي گلىر.

بیگین قوناق او تاغی سیلیندی، سوپورو لدو. سماوار لارا اود سالدی لار، قازان آسدی لار، بوز باش پیشیر دیلر. گون او رتاقاچی، قوناق لارین باشی آچیلدی! «سalam، salam!» دیهه- دیهه، او تاغی دول دور دولار. سُفره دئشندي، طعام یئیلدی. صلوات» چکیلدی. قوناق لارین ایچنده بیر قوجا، آپریمیش کیشی نظریمه چاتدی. «قدک»^(۴) دن بیر قات دونو وار ایدی، بیر بیر تیق تو مانی، آیاق یالین ایدی. او زوندن، گؤزوندن نکبت و پیسلیک یا غیردی.

او صاحبینه سوروش دوم:

بو دیلنچی آدام کیم اولار؟

گولدی، گولدی «آده، سید، نه دئیرسن، او « حاجی خداوئردی» ایدی، کندین لاب دولتلی سی. قیزیل لاری یئر باتیرار، سینین بابانین وار- یوخونو آلا بیلر، نه دئیرسن؟ شهرلی بالاسی!»

بیر گون، کدخدانین قیزی کی « حاجی خداوئردی» نین دئمک گلینی حساب اولونوردو، من تندیر باشیندا، او توروب، چای- چورک یئیر کن، ایچری دور تولدو. ایلمند یا پیشیدی. « قالخ، قالخ، سید! گئدک بیزه قوناق اول!» دئدی.

قوناغین قاباغینا بیر دری سفره آچدی، بیر دانا لا واش چورک و بیر «نعلبکی» ده، بیر فیندیقجا کره و بیر چای قاشیقی قدر ده بال گتیردی. « بیئ، بیئ! اوتانما! سید» دئدی.

- او کافtar (قاپین آناسین دئیرمیش) سنه همی چورک، همی شور یئدیر دردی. یازیق بالام، گلدين کنده کؤکله سن، بیر آزادا آریخلا دین کی! بیر آز چورک دن قوبار دیب، بال- کره ایله بولا بیب، آغزیما قوبار کن « طاوس» تیر- توب جین لی کیمی ائوه گیردی؛ « آنا، بابام گلدی، باخ قاپی قاباغیندا، آت چولونو سالدی، یاتندی.» دئدی

یازیق گلین، آل - آیاغینی ایتیردی، رنگی قاچدی. «وای، ددهم وای! کول اولدو باشیما! اگر قوجا آنلاسا قوناق گتیرمیشم، ددهمی یاندیرار، دریمی سویار. دور، دور بالا، دور سنی یولا سالیم، یوخسا، قان - قیامت قوپار.» دئدی.

گلین، اتکلری، آیاغینا دولاشا-دولاشا، مینجیق لارینی سسلنندیره-سسلنندیره منی دامدان داما، قاچیرتدی! آن، سونزا کی داما یئتیشرکن، باخدیم کی او جا بیر دامدیر او طرفی ده، چؤل، بیابان! نئجه کی، کوله سوداگرلری، آفریقالی قوللاری، زور ایله، دنیزه آتاردیلار، گلین ده، اویله جه منی، قوچاقلایب «ھوب» دئیه گوروتلو ایله دامدان یئره آتدی. آیاغیم یئریندن چیخدی و بیر نئچه آی آخسادیم.

تهران- بهمن آیی/ ۱۳۴۴

۱. فطیر: یاغلی چؤرك [کوکه]

۲. بوزباش: آت سویو (آیگوشت) [اندیتور]

۳. سرداری: بو گونکو یاغیشلیقلارا بتزر، آرخاسی چیتلی اوژون بیر گئیم. [اندیتور]

۴. شور: کوپه پنیری [اندیتور]

۵. بئنگه: خال، انسان یاناقلاری قیرمیزی سی، صورات قیرمیزی لاری [اندیتور]

عرقدک: نیل ایله بوبانمیش کرباس جنسیندن اولان پارچا [اندیتور]

قوتور کئچى بولاق باشىندان سو اىچر!

بعضاً مئشه‌لرین دَرین سکوتونو بير چاققال زوزهسى پوزار، گاه دا بير دورو
آخار سويون كنارىندا بير ايلان قىورىلىپ ياتار.
هله چوخ جوان ايدىم كى بير كورد آغاسى نين يانىندا «كاك ميرزا» ايدىم و
اوشاقلارينى دا «ماماوستا».

آغا بير چوخ كورد فئوداللارى كىمى اوز كندىنده ياشاردى، او ماللا ايدى.
پادشاهدان هر ايل بوللو قىزىل آلىپ و كوردستان اكينچى لرین چوبانلارين
يولا گتىردى و اونلارى، «پادشاه اسلام»-ا قارشى عصياندان برحدى
ائىرىدى.

كند، بوتون، ايران كندلىرى تكين، «اورتا چاغلار» يادگارى اولان، بير يىغىن
يالچىق كومادان عبارت، بولاشيق و فلاكتلى بير يئر ايدى، آنجاق گئنىش
تارلاalarى، بوسنانلارى، مئشه‌لىگى وار ايدى.

تارلاalarىن، بوسنانلارين يارى دا چوخ مخصوصلى آغانىن و يئerdeh قالانى
ايىسە چىلاق [چىلاق] و آج رعيتىن ايدى.
كندىن آشاغىسىندان، چاي آخاردى و اوذاقدان لاچوردى داغلار گولىدى.

«آغالیق» کندن ایراقدا، بیر تپه او زهربینده، یونما داشدان تیکیلمیش، قاپلی- پنجره‌لی، چوخ محکم و گؤزل بیر بینا ایدی. «دیوانی» اوتاقلاری، کوردستانین قیمتلى فرشلری ايله دئشنمیش، توانالاردان، آويزه‌لر آسيلي ایدی، تاقچالار ايله، ناخیشلى قابلا، آينالار ايله بزنمیش ایدی. بو گؤزل بینا، مئشه‌لیكلر، آخر چای، کندن پالچیق کومالاری و توزلو، دار کوچه‌لری ايله، تام بیر تضاد وجودا گئرمیشدی.

پیسلیک ایچنده چابالايان و آجليغا و ظلمه دوزهن بیر اووج اکینچى لرین آمگى، قىز-گلىين لرین توخودوغو گىلىيملىر، خالچالار، تبرىزلى بنالارين قاييردىقلارى «شاهانه اثر»، «مياندواپ»لى آرمنى توجارلارى نين سازلادىقلارى، قاپىلار، پنجره‌لر، دئمك كى بير هونرسىز نفسينه اسىر، قارنى يوغون بير كورد آغاسى نين و اونون عايله‌سى نين رفاهى يولوندا، دېرسىز، صرف اولونا جاقمىش!

كوردستاندا فئوداللار، آئيز دولوسو «آغا» دئيرلر، هر آغانىن، كؤوشىلى، بير نئچه مالكانه‌سى اولور، بير سورو «حمر»ى و نؤكر نايىي. آغالار، مخمل چوخا، تافتا گىنيش شالوار گئىه‌رلر، باشلارين اىپك پارچا لاردان، يئكە بير شلمه قويوب و بئللرينه ده، آلتمىش-يئتمىش آرشين حرير بير شال باغلاب و شاللارى نين آراسىندا، بير كىسگىن خنجر گىزله‌درلر! اونلار، بوش بوغاز، چوخ دانيشان، هاي كويلىو انسانلار اولوب، توفىگدن، اوودان، قادىندان صحبت ائدرلر. پايزىلاردا، آللى - يوز آتلى، آتلانىب، چايى آشىب «چاردولو»لار، اراضى سىنده دوشمانلارين اىچنە قىرغىن سالارلار!

بعضًا، گئجه يارى لاري، نؤكىلر ايله، آتلانىب، ياخين كندىن آغاسىنىن
نيكاھلى خاتونونو قاچىرىدىپ، بىلينمز بير يئره گىدىپ، بير زمان گىزىلەنرلر-
خاتىن بىن أرينه، پيغام گوندرلر؛ «قىزىل اىستىرسىن، يوخسا قان؟»
قان اىستىرسەلر، قان تؤكىلر، هر طرفدن بير نىچە آدام قانا بويانار، قىزىل
ايستىرسە، آغ ساققالالار مجلس قوروب، «معاملە» يى[نى] كئچىرىدىلر!
مخلص، آغالارين حكايىھىسى اوزوندۇر، سۈيىلەمكىلە قورتۇرماز.
كورستاندا «مېن بىر گئجهلر» افسانەلرى نىن «مىستىن» فيلملىرىنى تماشا
ئىتمك اولۇر!

.٢

پايىزىن ماوى، عطرلى گونو ايدى.
چاي، لام آخىردى، آرى اوتان قوشلار، آلوان قاناتلارين آچا-آچا قىشقىر-
باغىر سالىپرىدىلار.

چاي كنارىندا تانىشىيم «كاك محمود» آ، راست گىلدىيم، بىر قايا اوزىزەرە
او تۇرۇب، چوبوقلاشدىق، درەدن، تې دن دانىشدىق. مئشەلگىن، توم يئرىننە،
بىر قادىنلا، بىر كىشى گۈزە چارپىدى. «كاك محمود» گولدى. «نىيە
گولورسەن» دىدىيم.

«آروادىن حىاسىزلىギينا و «أغا»سى نىن قارداشى اوغلۇنون ھرزەلىگىنە گولورم»
دىدىي.

سوروشدوم:

-آغاسى نىن قارداشى اوغلۇنۇ تانىرام، دونن گئجه كندە گىلى، آما، قادىن كىيم
اولا؟

-او دا، مالالانىن طلاق وئرمىش اولدوغو آرواتدىر.
«گۈزەلىرى؟» سوروشدوم.

-گۈنلۈن اىستەدىگى قىدەر، گۈزەلىرىسىن قورتولۇر، گىدىر؟

فکره گئتتديم.

«آغانين قارداشى چوخ چيركين، حيوانا بنزr بير كيشى ايدى، منجه گؤزل
قادىن قيراقدا قالسىن، بلكه ده، چركين آروادلا ردا بير بئله آدامدان اور كىلر.»

ديليم توتار-توتماز، سوروشدوم:

- آخى آغانين قارداشى اوغلو، چوخ «نيكبت» بير آدامدير، نه حقوققا ايله بير
گؤزللى تورا سالىيدىر؟

دئدى:

- «كاك ميرزا»، دنيادا قوتور گئچى بولاق گؤزوندن سو اىچەر، بو بير
مثلىدىر.

«كاك محمود» چوبوغونو تازالايب دئدى:

- ايندى، گل داستانا قولاق وئر:

«گئچن ايل، پاييزدا بو گئنده كندە گلدى. او زامان آغا اوزو تبريزدە ايدى.
كندىن ماللاسى كى گؤزل گئيچك خاتىنى وارايدى، بير اوزاق ماحالا
گوندردى. سفارىشلىرى وارايمىش! ماللا، ھله، مقصدە چاتمادان، من بير گئجه،
دام اوستوندە، ياتاق سالىب اوزانمىش ايديم، يوخوم گلميردى. دوشۇنوردوم
گۆئى اوزوندە، اووفقا سارى بير اولدوز آخدى. ماللانين قاپى سينا بير فانوس
ايшиقى سالدى، ايتلر هوردولر، آداملار گولدولر. ماجرانى آنلادى ، دئمك كى
آغانين قارداشى اوغلو ايمىش، نؤكىلر ايله، ماللانين ئوينىن باسقىن ائديرمىشلر!
ماللا سفردن قايتىدى، قومشو [قونشو] آروادلا راي، اونو ماجرادان آگاه ائتدىلر.
او ايسە، چوماغى گؤتوروپ، آروادىن بير چوخ تاپدالاadi و طلاق وئىب،
أئويىدىن قوودو.»

دئدىم:

- من او اوغلانى يولا گتىررم.

«یولا گلن جاناوار دئیبل! او، ظالم او غلو، ظالم، بو گونه قَدَرْ بیر چوخ
عصمتلى قادىنى آبروسىز ائتمىشدىر. بو، بىرىنجى دفعە دئیبل كى.» دئى.

«نه اوچون كند اهلى، حاکىمە شكايت ائتمىرلر؟» دئىيم.

-آى آقا! بوراسى بير «كور كند» دىر، فرنگىستان دئیبل. عوثمانلى توپراغى
دئیبل كى گناھكارا ديوان توتسونلار. بىرده كى، حاكم، آغالارين سۆزۈنö
قويوب، مگر رعيتىن شكايتىنە قولاق وئرر. بىرده كى هېنج بير رعيت، بو
زماناڭكى، اۋز آغاسىندان، شكايتىنە گىتمەيد و گىتمىز. جانىن خطرە سالماز، مگر
دەلىدир، نه دىر؟ بير چوخلارى جانا گلسەلر، گئىجە يارىسى چۈل پالازلارىنى
اششىگە چاتىپ كىندىن قويوب قاچارلار! و بير باشقۇقا «آغا» يىا، پناھ گتىرلر.

تهران-اسفند/١٣٤٤

۱. ديوان: تالار

۲. تاوان: سقف

خوش، بئش!

گۈزىل و آيدىن بىر ياز سحرى، رادىودان بىر سىن قوپۇر:

«دنسا، اىكى قاپىلى دروازا، بىر گون وار، صباح يوخ، آيرىليق قارانلىق گئجه
اولدو. باغرىيم قان اولدو، گوللارىيم سولدو.»

بىر آز سونرا بىر كىشى سىسى ئاشىدىلر:

«آمرىكا دا، او «آزاد دنسا»دا، بوش آل ايله، زنگىن اولماق امكانى وار. بىر
يئتىيم اوغلان اوشاغى، گئجهلرى كۈرپىو آلتىندا ياتاردى، ياوان چۈرك يئىه-
ردى، كېرىت و آين-اويون ساتاردى. او، بىر گون، آلاھ وئرگىسى، ھوش و
ذکاوت سايىھىسىنده، دونيانىن آن بىرنجى «قارون» و اولموشدور. او، آدلى-
سانلى بىر بازرگاندىر.»

قىزىيم، گۈزلەرين بىرەلدىر و دېيىر:

-بابا! مگر «اسىر دنسا» دا وار ايمىش?
-وار قىزىيم، اسىر، اسىر دنسا دا اولورموش.
-اوندا، آزاد دنسىدان، دانىش! باباجىغىم!

-بىر گون وار ايمىش، بىر گون يوخوموش، بىر ياغىشلى، دومانلى جزيرهنىن،
يول كستانلىرى، صرافلارى، قول تاجرلىرى، يئنگى دنيانين، گؤزلilikلىرىنى،
ثروتىنى ائسىدر-ائشىتمىز، گمىلىرە مىنib، اسکى دنيادان، يئنگى دنيا
كۈچىلر. يئنگى دنيا دا، توم مئشهلر، گور چاي لار، اوتلاقلار، منبت توپراقلار
چوخ ايمىش. سوپيوق، معتدل و ايستى اقلىملىر وارىميش. ايلك اونجە،
اوزلرىنى قىرمىزى بويا ايله بويايان يئرلى لر، قوودولار و گاه دا قىردىلار!
سونرا، آفرىقادان اسىر گتىرىدىكلىرىنى، باتلاقلېق، پىس ھاوالى و ايستى
اقلىملەدە، دوگى، پامېق، شىركامىش و قەھوھ بئجرىتمك اىچون [اوچون]، بىر
قورو چۈرك و بىر اىچم سو، قارشىسىندا، ايشلتىلر و اونلارىن امگى ايله
زنگىنلەشدىلر. زنگى لر تارلالالارى آباد ائديب، يوللار انشاء ائتىلر، يوردلار
سالدىلار و اۆزلىرى قورو يئرده ياتدىلار، عصيان چىخارداركىن، آغاچ
بوداقلارىندان آسىلدىلار!»

-سونرا نه اولدو؟ بابا!

-سونراسى يوخ، قىزىم، نه اولا جاق؟... يئنگى دنيا اربابلارى، باشلايدىلار
آسيادا، آفريقا دا و لاتين آمريكا سىندا، ھۇكم سورمگە و خالقا ديوان توتماغا.
قىزىم، فكىرە گىنديب، سوروشدو:

-بس! يئنگى دونيا، دئمك پوللو اربابلارين دياريدىر؟

-يوخ، جانىم! يئنگى دنيانين اهالىسى، هامىسى دؤولتلى-سامانلى، كىمسەلر
دئىيل لر، اورادا دا، آج-لوت چوخدور، ايشسىزلىرىن، يئتىملىرىن سايى -حسابى
يوخدور.»

قىزىم، آنلاشدىغينا گۈرە، منىم سۈزلىرىمدىن، بىر نتىجه آلا بىلمەيپ، يئنە،
دئىير:

-بىرجە، منه ده گۈرۈم، بىزىم مملكتىدە، آزاد دونيا حساب اولونا بىلىر؟

البت! قىزىم، بوراسى آزاد دنيدىر، ھم ده اعلاسى! مثلاً بير باققال كىشى، پىي ايله كرهنى، يئرآلماسى ايله بالى بير-بىرىنە قارىشدىرار، ساتار، دولتلەنير! بير آيرىسى، بير بىدېخت تاجر شاگىد، علىنىن بئر كونو، ولىنىن باشينا، ولى-نىن بئر كونو ده علىنىن باشينا قوييا-قويا، دولتلى و محترم بير شخص اولور! اربابى، مينر اتشىشىگى نه منىرمىش و بازارا گئىدرمىش، او بير گون، سون سىستم اتوموبىل ايله اۋز تجارت خاناسينا، تشرىف آپارار! اربابىنىن حرمخاناسى و كندىرى وارى ايدى، لاكىن، بو يازىغىن، نه حرمخاناسى وار نه ده كندى، كىسىگى! آما كى قىزىللارى، يئر باتىرىدىغى ايچون [اوچون] پولارىنى يئرلى و خارجى بانكالارا تايپىشىرمىش و تكجه بير آروادى وار، اونونلا، يا حجه گئىدر، يا دا فرنگستانى!

قىزىم اوجون آليب اوجون سونا گئىدىر:

-حرمخانا نه دئمك؟

-بوراخ قىزىم!

-سن، آلاله، بابا، بىر جە دى گوروم حرمخانا نە يە دئىرلر؟

-مجلل، باغچالى، اوجا ديوارلى، دمير قاپلى بير ائسو نظرە گتىر، اوتاقلار، ايچ-ايچە، هامىسى دوشە نكلى، پردهلر ساليق، جوربجور لامپالار ايشيق سالار، قفس لرده قناره لر ترئىم ائدر، آلى-پوللو، قىزگىلىن لر، آلوان لباسلار گئىب، اوتاقلار دا ايله شىرلر اربابى گۈزلىرى!

-محترم شخصى ده دى، داها بير سۆز، سوروشمارام؟

-ايران دا، تاجرلرە، مالالارا، دولتلى اوغرولارا، ديوان آداملارينا «شخص محترم» دئىرلر، والسلام!

بیر ایچم سو!

شمال لاردان کولک قوبار، خزرین سولا ریندان، بولودلار ایچر، بولودلار
اوزلرینى، داغا- داشا چارپار، ايلديريملار چاخار، ياغيش ياغار، سئللر آتلانار.
خره سارى، شيمالا باخان، داغلارين- تپه لرین، بوتون آلچاق- اوجا يئرلرینى
توم مئشه لر بورور.

ياغىشلار، داغلارين تپه سينده، قارا مېدل اولوب، گونشىن حرارتى ايله آريسىر،
چاي لار، چشمەلر وجودا گلىرى. داغلاردان- دره لردن، آخان سولا، تهران دا،
دولتلى- حشمتلى آغالارين، باغлارين- باغچالارين جنته دوندەرر.
او يئرلرده كى چشمە يوخدور، قورو چۈلدۈر، ايرانىن دؤرد بىر بوجاغىندان،
چۈرك، چىراق سوراغينا كۈچۈپ، گلن زواللى لار داشдан، پالچىق دان، تىيكە
دن يوردلار سالىيدىرلار.

بو قوجا شهرده، فرات چایی قَدَر، چای لار، چشمە لر آخارسا دا، مهاجرلره،
«بیرا يچم سو» دا يوخ!

اونلارين قيزلارى، آروادلارى، چىيلىرىنده، آللرينىدە تنكە، زنگىن لر محلەسىنيدە،
قاپى-قاپى گزىرلر؛ «آى خانىم، قادان آليم، بىر كوزه سو وئر!» دئىيە، دىلەنرلر.

تهران-آبان/۱۳۴۴

حضرت سليمان ائلچىسى!

هوب، هوپون اولسون، دايى!
گول توبون اولسون، دايى!
باھار چاغى، بيزيم باغچالاردا، بادام آغاچلارى، گوللهنرکن، بير ظريف قوش،
باشيندا داراغى، آينىنده يول- يول آلان كؤينىگى، سحر تىزدن سس سالار.
ياتانلارى شيرىن يوخودان اوياندىرار. او قوشما، عربلر و عجملىر «ھەدد»
دئىرلر. او تايلى لار، ايسيه «ھوبھوب» بو تايلى لار «بوببو» آدلاندىرارلار.

باشى داراقلى قوشون سرگىزشتى اوزوندور. «قرآن» ا گۈرە، او حضرت
سليمانىن ائلچىسى ايمىش!
شريف قرآن دا يازىلىيدير: «بىز، حضرت سليمان قولوموزا، قوشلارين ديلين
أئبردىك!»

حضرت سليمان تانرى نىن قولو، يەھودى لرىن زنگىن و احتشاملى پادشاهى بىر
گون اوردو سوندان «سان» گورورمۇش، دئولر، جىنلر، قوردلار و قوشلار

سیرايا دوزولموش، پادشاهها گؤز تیکمیشدیرلر. بوتون «نفرات» پادشاهین اوئوندن گلیب، سوروشار.

پادشاه «هُدھەد» گۈرموركىن، وزىرىنه سوروشار:
بس «هُدھەد» هاردادىر؟

بىر آن سۇزرا «هُدھەد» تۇوشويه-تۇوشويه، گلیب آغاچا قونار، باش آندىرر.

پادشاه آجىقلا دئىهـر
هانكى جەنمەدە ئىدىنـ؟

هُدھەد دئىهـر:

سلطانىم، جەنم دئمە! جىته گىتمىشدىم، «سبا» دىيارينا! سبا دىيارىنىن گۈزل ملکەسى اولان «بىلقيس» خاتونلا خوش بىش ائله دىم!

سلیمان پادشاهين، قاشى-قاباغى آچىلىب، گولومسەر، «ائله ايسە سنى ملکە يە ايلچى گۈندىرىم، گىئت اونو منىم حرامسرا ما گىتىر!» دئىهـر.

مخلص، خاتىن ناز وغمزە ائدر، گلمز، پادشاه اونو ھەدلەر؛ «گلمىزىن، قان اىچن اوردولاريملا گلېيپ دىيارىنى تار و مار ائدهرم و تاختىنى تابوت، بىلىرسن كى؛

«پادشاه بىر كىنده، گىررسە، او كىندى ويران ائدر و عزيزلىرىنى ذليل!»^(۱)

خاتىن يئنە گلمز، بىر عفرىيە گىئىب اونو، آلتىن تخت ايلە، چالېب گىتىر!

آنام ناغىل دئىهـردى:

«او(بوبىو) بىر اوتناقاج، تازا گلىن ايمىش، قايىن آناسىنى گۈركرن ياشماغىنى اوست دوداغىنا قدر قووزار و قايىن آتاسىندان اوز تو تارمىش و اونون كۈلگە سىندىن بئلە قاچارمىش، دئمك كى بوبىو خوروزدان قاچان بىر گلىن ايمىش!

دئىيرلر كى «گونلىرىن بىر گونوندە، تازا گلىن چاي دا چىميرمىش، قىصادان، قايىن آتاسى او سکورمەدن، سىس سىز، يواش-يواش تېھدىن درەيە سارى آنر

و گۆزو گلینه ساتاشار، گلین سويا دۆئر اوئانار، تانرى دان اۇلوم ایستر، تانرى دا، اوونون جاوانلىغىنا قىيىماز و قىزىل قاناتلى يى^(۲)، دستور وئرمىز، اونو بىر قوش جىلدىنە سوخوب اوچوردار و ھاوايا بوراخار»

تبرىز/۱۳۲۵

۱-قرآن دا بىر آيد.

۲-قىزىل قاناتلى: جان آلان، عزراپىل ملکە اشارە دېر. [اڭدىتۇر]

ائل نغمەلریندە گىزلى قالان «نكتە»لر و «رمز»لر

. ۱

قارا ساچىمى توخوتدو	آخوند منى اوختىدو
قىزىل داندىر دويمەسى	قارا ساچىمەن شىوهسى
اصفهانا يېتىرىدىم	قىزىل لارى ايتىرىدىم
آرپا، سامان، اىسترسى؟	أتىم! نىيە كىشىرىسى؟
شاه قىزى، شاهدا اولى	آرپا، سامان ھاردا اولى؟
اوستوندە بىر گول توخور	شاه قىزى قالى توخور
آللاھىن كلامىن اوخور	اونون كىچىك قارداشى
هر اولوسون و هر ائلين، خالق نغمەلریندە، بدىعى گۈزلىك، سادەلىك، خوشى	
گلن آهنگدن علاوه، اونلاردا، بىر چوخ «رمز»لر و «نكتە»لر گىزلى قالىر كە	
اوخوجونو، دَرىن فىكىرە غرق ائدر.	

خلق نعمه‌لری، بو دونیادان کوچوب، گئدن انسانلارین، آرزى لارين دويغولارىنى آيدىنجا بىيان ائدر. ائل نعمه‌لری، شعره بدل اولموش، انسانلىغىن تارىخى دىر.

آخوند منى اوختوتدو
قارا ساچىمى توخوتدو

آسکى زمانلاردا، عربىرده، عجمىرده، كىچىك قىزلار و اوغلانلار بىر مكتبه گئدر و آخوند اونلارا، قرآن دان و ادبيات دان درس وئرمىش.
بو نغمەدە، بىر قىز مكتبه گئدرميش، ساچالارى پريشان ايمىش، آخوند اونا سؤپىلەمز كى؛ «قىز كىشى دن قاچ ، او زونو اورت!»
گويا دئيرميش كى «بىر قىز، داغىنيق ساچالارلا اوستادى نين حضورنا گلمز.»
آخوند دئمك مهربان و آنلاقلى بىر آدام ايمىش، اونا گئرە دە، قىز شاگىرى -
نин «دويمە»لرى، «قىزىل»دان، اولان ساچالارىنى هورمىش.
بو گۆزل شعرلر، بىر سئويملى، قىز اوشاغى نين كۈنول دن قوپان آرزى لارى و
ايستكى دىر.

عجا، قىز حىغازىن ساچالارى نين شىوهسى، نىجە ئىميش؟ توپوقلارينا قىز
اوزانارميش، يوخسا كسيك و قىوريق ئىميش؟

قىزىل لارى ايتىردىم
اصفهانا يئتىردىم

قىزىلىن يانى «آلتىن» يىن، سارى پارىلتىسى، سىچانلارين، قىجلەلرین نظرىنى
جلب ائدركىن، نه اىچون [اوچون] بىر قىز اوشاغى نين، نظرىن جلب ائتمەسىن؟
او قىز، قىزىل لارى، اصفهانا، يئتىرمەميش، باباسىندان ائشتمىشدىر كى
اوغرولارين، تالانچى لارين قورخوسوندان، قىزىل لارينى، شاهعباس جنت
مکانىن، آمن و امان اولان پايتختىنە گۈندەميشدىر.

نئجه کى بو گونلرده، بيرنجى زنگىن اربابلار، بؤيوک و محتشم خانلار و
خاتىن لار، قىزىل لارى خلقين (آج خلقين) آلينه دوشمىسىن، دئىه، آوروپا و
آمريكا بانكالارىندا ياتىرىدىر لار!

آرپا، سامان، اىسترسن؟
آتىم! نىيە كىشىرسن؟

شاه قىزى، شاه دا اولى?
آرپا، سامان هاردا اولى؟

دئمك، قىزىن آتاسىنىن بير آتى وار ايمىش، آجليق كئچرمىش، چونكۇ آرپا
سامان باھالى اولوب چتىن الله گلىرىمىش و زمانهنىن شاهى و اونون قىزى،
دئمك آرپا-سامانى آنbara ووروب، احتكار ائدرمىشلر و واختىندا آغىر قىمته
ساتارمىشلار!

شاه قىزى قالى توخور
اوستوندە بير گول توخور

آلالاھىن كلامىن اوخور
اوندان كىچىك قارداشى

دئمك كى، شاه قىزى، گۆزو دار، دونيادار اولدوغونا رغمما بير ائل قىزى
كيمى، دستگاه قارشى سىندا او توروب، فرش توخورموش، همده
«اوستوندە بير گول» توخورموش.

البت، شاه قىزى، آيدىن وعترلى بير او تاق دا قالى توخور، نه آلاقارانىق
«كارخانا»دا، نه ده «پىيە»دە، نه ده «چادىر»دا.

آلالاھىن كلامىن اوخور
اوندان كىچىك قارداشى

دئمك زمانه دېيшиير، اينجە صنعتە وورغۇن شاهىن يېرىنە، بير آخوند ناب،
جانماز سويا چىن پادشاھ تختە جلوس ائدر.

قىز اوشاقلارى نىن، مكتبه گەدىب، اوغلانلار ايلە، قرآن دان، كتاب دان درس
آلمارارىنى ياساق قىلىمىشىدیر.

گلين، گلين! قيز گلين
 يئددي اوغلان ايستهرم
 هله ده آذربايجان دا، توی دا، قيز گليني، صندلى اوسته، بزهنكلى اوتوروردوپ،
 اوژونه بير «دووواق» سالارلار، بير اوغلان اوشاغى (گلينين آقريبالاريندان)
 آروادلارين مجلسينه گلر، گلينين حضوروندا، بير «عاشيق» تك، ديزه چؤکر.
 سونرا، ايپك بير شال، گلينين بئلئينه دولايىب، بو شعرلرى اوخور:
 گلين، گلين! قيز گلين
 يئددي اوغلان ايستهرم
 «اینجى» مۇواريد دئمكدير.
 او چوخ ايستى اقليملر دريالاريندا، بير نوع صدفيين بطنينده وجودا گلن آغىر
 قيمت، پارلاق بير جواهردىر.
 ايران دا، خليج فارس سولاريندا، مرواريد صدفى ياشار، انگليسلى لر كى
 خليجىن ساحلنىشىن، قاراشىن جوانلارينى دريابا گۈندريپ، اونلار ايسمە
 صدف يېيشىدىرامىشلار. بعضاًده، يېرىتجى بالىقلارا دوچار اولورموشلار.
 «اینجى» فقير-فقرا قيزلارىنىن، قادىنلارىنىن بويونونو بزەمەز اونلار،
 عمۇرلارينده بئلە اينجى نه اولموش بىلمىزلىر.
 اينجى، يالىزى، شاه زاده خانىملار ايچون [اوچون]، پرنسلىر ايچون [اوچون]
 ھالىيىود گۆزللرى ايچون [اوچون]دىرى كى، صدفلر بىسلەر.
 يئددي اوغلان ايستهرم
 سون بشىگين، قيز، گلين
 شرق ديارلاريندا، بالخاصه [خوصوصى ايلە]، كىندلى لر، يوخسول آداملار
 اوغلان اوشاغىنى، قيز اوشاغينا، ترجىح ائدرلر. چونكى اوغلان بؤيور، چۈرك

گتىر و باباسينا، اكينچىلىكده، مال-قارا اوتارماق دا، ياردىم ئىدر. قىز، البت،
بئيويركىن، «ياد» ئويينه كۆچر آخى اونون نه فايىداسى وار!
روايت ئىدرلر كى، «جاھليت» دؤورو، عربلر، قىز اوشاقلارин، دىرى -دىرى
توپراق دا باسىدىپارمىشلار!
بو روایت يالان اولسا دا، اوندا بىر حقىقت وار، ايستر عرب، ايستر عجم قىزى
كى (قادىنلىق دىرسونو) بىر اوپونجاق فرض ئىدرلر.
عجم شاعرلىرى، گۈزل اوغلانلارى «وصف» ئىدركىن، قادىنى پىسلەيىب
تحىير اتتىمىشدىرىلر!

مَخلص، نعمه‌دن آنلاشىلان «حُكمت» بودور كى؛ هر عايىلەيە، يئددى
اوغلان گرگ دىر و تكجه بىر قىز.

تبريز-١٣٢٤

آى بابا!

آى بابا، او دوورانلار، گىچدى آرتىق كى سىن آغاچلار آردىندان پارلاركى
شاعر سنه باخىب، آه چىرى، وفاسىز سارىشىن سئويىگلىسىن خاطيرلايىب
گۈز ياشى تۈكۈر. گىچدى، او زمانلار كى گۈزلەرى سنه اوخشاداردىلار.

آى بابا، قرنلار سوووشدو، دونيا رنگىن دىيىشىدئى، سىنин بارگاھىندان بىزىم ديارا،
نه بىر ائلچى گىلدى، نه بىر قافله.
نهايت آدام اولادى سنه گۈز تىكىب، افسونونا وورولدو، قاناتلاندى فضادا،
اوچا-اوچا، بوشلوقلاردا، اوzech بىر قوش كىمى، سىنин اوزهرىنە قوندو!
سندە، داشلىق، ايسىسيز چۈللەر دەرىن سوسوز وادىلرده دن باشقۇا بىر
گۈزلىك گورمەدى! دئمك كى گۈزلىك دئيلەمىشىن. يولجۇ، كور-پشمان
يئرە دوندو. سوروشدو لار:
نه گۈردون؟

اوجسوز- بوجاقسىز داشلىق چۈللەر، دەرىن سوسوز وادىلر. آغاclar، نه چاي
گۈردىم، نه دە اوجان قوش.
لەكىن، يېنگى دنيا داشمىندىلرى، «والاستريت»⁽¹⁾ اربابلارينا مژده وئەدىلر؛
«باخمايىنىز، آىين داشلىقلارينا، اونون گۈئەگىنندە «خزىنە»لر گىزلىدىر،
سارى قىزىل، قارا قىزىل!»

آى بابا! بلکه کاروان يولا دوشەجك، سينين دياريندا كۆچ سالاجاق يوردلار تيكيپ، يوللار انشاء ائدهجكلر. داها، نەلر؟ سينمالار، بارلار، ميخانالار، كليساalar، تجارت خاناalar.

«مافيا»لى لار - «كلوكلوكس كلان»^(۲)لار، سينين سكوتونو، پوزاجاقلار. آكترييس لر^(۳)، يارى چيلاق، بزەنكلى، جاوان قىزلار «جين» شلوارلى، جوان اوغلانلار، ساچلى-ساقفالى، سينين هر طرفينinde گرېب، عيش و نوش ائدهجك لر. «ماجرا»لار يارادا جاقلار. «گانگستر»لر، بانكالارى تالايب، گونون، گون اور تاچاغى، آداماولدوروب، قىز قاچيردا جاقلار. سونرا، رومانلار يازيلاجاق فيلم-لر چكىلەجك. اوغرولارى، قاتيللىرى محاكمه ائتمك ايچون (اوچون)، «مەحکمە» قورولوب ، اونلارا «ديوان» دوغولا جاق.

داها، سونرا؟

«كوكلاسچى»لارين، بير گون ديار غربتده، اور كلرى، سيخيلاجاق، يىنگى دنيا، باش قوماندانلىقدان، بير سورو، آرواتلى، كىشى لى، «زنگى» گوندريله جك دير كى «كوكلاسچى»لار اونلارى «لينج»^(۴) ائديب، گولسونلر و اور كلرى سيخيلاماسىن، يازىقلارين.

تهران-۱۳۵۶ دى/۲۴
فورىيە/ ۱۹۷۸

۱- وال ايستريت: ایالات متحدهنىن اقتصادى بورسو [ائدىتۈر]

۲- كلوكلوكس كلان: K.K. سازمان سرى ضد سياه پوستان در امريكا) قارا ڈرى ليلره قارشى تىكىرى واردىر. [ائدىتۈر]

۳- آكترييس: فيلم اوينيان قادين، قادين آكتور [ائدىتۈر]

۴- لينج: محاكمە سىز اعدام [ائدىتۈر]

ΔΛ

«۲»

قىزىل سىسى، قىز سىسى، قازان سىسى

حبىب ساھر

فهرست

ساهرين ياشايىش و يارادىجىلىيغى	
مقدمه	
آخوند زبورين مكتبي	
زنگين اولماق يوللارى	
مرادا چاتماق يوللارى	
آى بين چىخىمىسى	
توز	
واحه	
كوربانلىق و قوربان	
آينا	
فورتون	
پنجرەلر	
حيف اولسون	
بايراقلار	
قىش گئچەسى	
اوج يولچو	
دىل ياراسى	
دارغا شاگىرد	
قىزىل سىسى	
بوز ايلان	

آخوند زیورین مكتبى!

ھله آغزىمدان سوت اىسى گلىرىدى، بىر بھار گونو باجىم «سوره» ايلە-
«سردابا» اوستوندە «آخوندزىور» مكتبيئە گئتدىك. او، ملا باجى ايدى قرآن
او خوداردى. مكتب دئدىيگىن چىي كرييچىدن قايرىلىميش قوزئى و نفترت
گتىريجى بىر داخما ايدى.

خىرداجا لىلى - مجنونلار، يان - يانا اوتوروب، قىزلار، آلا - بولا ساچلارين
اوزلرينه داغىديپ، اوغلانلار ايسه زنجىرەلى الوان بئوركلو باشلارين ائششكىلر
كىمى او طرفه بو طرفه سالالايب «الف زىرآ - به زىر به» دىيە، سىس سىسە
ۋئرمىشدىيەرلر.

يادىمدادى من، بدوى عرب بالاسى تك، آياق يالىن، باش آچيق ايدىم.
آينىمده يالىنير بىر قات اوزون آغ كؤينك وار ايدى.

«سوره» ايسه گوللو چادراسينا بورونموش، قارا ساچلارين اوزونه تۈكموش
ايدى. گون اورتاقاغى ائوه دئندوک. آنام سوروشدو:
- «دى گۈرۈم حىبيب بالام! آخوند سنه نه اۋېرتىدى؟»
- «ھە[ھ] گىرددە - تە[ة] گىرددە - عە بىن[ع] چاخماگى - مە درازى»

دئدى:

«براڭاللاه! بالام ملا او لا جاقسان!»
خالام ايسە، او زونو تورشادىپ دئدى:
«آده! او تانماز! آدامدا باش آچىق - گۆت آچىق آخوند زىورىن ئويىنه گئدر؟
قىزلا ردان او تانمادىن هەچ؟»

ايكنىجى گون باشىمدا زنجيرەلى بئرک، آياغىمدا گىوه، شالوارلى - كؤينكلى
اولاراق مكتبه گئتدىم.

ايلىك اوئنجه ملا باجى «عمه جزو» دن عربىجه نين ايان قورباغا الفباسىندان
درس وئردى منه:

«بىر نقطە - ايکى نقطە، كاف دالى، كاف كوفى، عەين چاخماگى»
مكتبه گئدە- گئدە درس آلا - آلا، «عمه جزو»نى يارى يا يئتىريپ «القارعە -
مالقارعە» يە چاتمىش ايدىم.

ملا باجى نين اۋىي (آللاھ قويسا مكتبى) لاب بىزىم ائويمزە ياخىن ايدى.
يوققوشۇ آنركن ايکى دقىقەدە، دالى قاپى دان ائويمزە گئىرىدىك. ناھار يئىيب
ئىنه دە مكتبه دۈزىدىك.

اما بىر چوخ شاگىردىلر اوزاقلاردان گلدىكلىرى ايچون [اوچون] مكتبىدە اوز
«چاستابند» لرىن آچىب، پنیر - چۈرك يېيردىلر.

بەھارىن سون گونلرى كلاس سوووشوب، قارپۇز بازارا گلىب، باجىمین «قرآن
چىخىمىسى» ايدى.

بىزىب - دوزىنىب، گوللو چىت چادردا باشىندا، آبى مخمل دون آينىنده قارا
اوزون شالوار، آلوان شلتە و قىرمىزى باشماقلار آياقلارىندا. آخوند زىور دە
بىزىب، گؤسترىيش اولسۇن قاپى - قومشۇ [قۇنشۇ] گۈرسۇن شانى - شهرتى
أرتىسىن، چۈركى بالا - ياغا باتىسىن دئىيە سحر تئزدن او شاقلارى، تؤشويە -

تؤشويه «حسين» قبرستانينا قدر آپاردى. اورادان گئرى دۇندوک «سەرداپا» اوستونه يېتىشىدىك، يوقۇشو آنرکن مچىدىن اوئوندە باجىم گلىن تكىن آرادا، ايکى كىچىك قىز ايسە لەرىنده شعلە چىن لالە چىراقلارى توتوب، بىزلىر دە اوغلانلى - قىزلى بىر آغىزدان «والشمس و ضحا...ها!» خورونو اوخوردۇق!
آخ ...

نه گۈزل گۈنلر! اوشاقلىق چاغلارى، بختىارلىق دملرى!
معصومىت اوردوسو ايلە ئۆيىمזה چاتدىق. بال - كەرە اولدو چۈرگىمىزە فاتدىق.
چاي اىچدىك، شربت اىچدىك، شىرىن يېدىك. آخوند باجىمین اوزوندن
اوپدو. «سنى گۈرۈم قىزىم جىڭىز نىن يانىنا اوزو آغ گىئەسەن!» دئدى.
بىر قومشۇ آراوادى دا «سنى گۈرۈم خوشبخت اولاسان، أرە گىئەسەن
كربلايى خانىم اولاسان قىزىم!» دئدى.

قىز اوشاغى نىن «قرآن چىخما» بايرامى دئمك كى أرە گىئىدىگىن باشلانغىچى ايمىش. مخلص، او زامانلار قىز اون ياشينا چاتسا ايدى قرآنى
بىتىرسە ايدى، شوربا - شىلە بىشىرە بىلسە ايدى، چادراسينا بورونوب قوناقلارا
چاي - قلىان گىتىرمىگى باجارسا ايدى، باشىن كوچە قاپى سىيندان ائشىگە
اوزالدىب، اوغلانلارا قاش - گۈز، ائدىب گولومسىمەسە ايدى اونون «أرە
گىئىتمك» زامانى گلىپ چاتارمىش.

تهران - دى/ ١٣٥٤

زنگین اولماق يوللارى

اسكى چاغلارдан برى چين خاقانينا، عرب خليفه‌ريننه و عجم اميرلريننه كوله تاجرلارى گؤزل- گئيچك كىزىلر و ياراشيقلى غلاملار ساتىب چوخلۇ قىزىيل دينار توپلار مىشلار.

يئنه ده تاجرلر يورو شىلدە آغىر اوکوز آرابالارىندا، سىلاح، پالتار و يئيه جك داشىيىب «فاتح»لرى و «شاه جهان»لارى، اوزگە ديارلارى فتح ائديب و اسىر توتمaga تشويمىشلار. دئمك كى جانلى انسان آل وئرى، قازانجىلى بىر ايش ايمىش!

هولند و انگيليس قول سوداگرلرى نين، آفرىقادا ياندىيردىقلارى كومالارى و تؤكدوكلرى قانلارى بىر آن اولاراق اونوداق و مستملكەچى لرىن يابانجى ديارلاردا يېرلى اهالىنى سوپىوب، سوموره چىخاردىب و بىر [تىكە] چۈرگە محتاج

فعله‌لری، معدن‌لرده و شولوق لیمانلاردا [بندرلرده] قان- تر ایچنده دؤیه -
دؤیه ایشله‌دنلری حسابا گتیرمییک.
ایندی اولو آدام تجارتبین يادا سالاق!

چوروموش سوموکلری گوردان- گورا داشییانلاری خاطره گتیرک.
مقدس بقעה‌لرین قورو جولا رینا بير نظر سالاق - اونلارکى، هر ايل آلوان
شكىلى كاغذ پوللارينى چوال - چوال داشىيپ و كندلى گلينلرین آتدىغى
گوموش پوللارى و سير غالارى و زنگىن لرین نذر ائتدىگى قىزىل لارى صرافا
بازاردا آرىتدىكلىرىن يادا سالاق شبىھەسىز بونجا سايدىغىمىز تجارتلىر وئىملى
تجارتدىر! مقدس و قانونى بير ايشدىر. أما گلک «معانى» اوغرو لا رينا بير باش
چىكك. دنيادان سىس سىز سۆز سوز كۈچن آما لامپا ايشىغىندا خورۇز بانلاركىن
يازىب- پوزان شاعرلرین گۈزل اثرلرین اوزونون كى تك كتاب حالينا
گتىرىپ و آغىر قىمته ساتانلارى ياد ائدك. بئلنچى تجارت شبىھەسىز بوتون
تجارتلىردىن دردسىزدىر.

مُرادا چاتماق يوللاري

ساسانی شاهی «ایکینجی خسرو»ون بیر ائو دولوسو قرهشین-ساریشین و
گؤزل زوجه‌لری و سورو- سورو گؤپچک کنیزلری اولا-ولا «بیزانس»دان
دئنرکن، بالدان شیرین، آیدان پارلاق «شیرین» آدلی بیر ارمنی قیزینی دا
ایرانا سوغات گتیرمیشدی.

شیرین خاتین، گونلرین بیر گونوندە چشمە سویوندا یویونوب، ایپک قدیفه‌یه
بورونوب، بیر قایا اوستوندە اوترووب ساچالارین دارارکن، یولدان کئچن مشهور
«حجار فرهاد» سوسامیش دره‌یه آنمیش و ارمنی قیزین گؤرر - گؤرمز بیر
کؤنولدن دئییل مین کؤنول ایله اونا وورولموشدور!

بیر داش کسین، حشمتلى سلطانین سئوگیلى سینه وورولماسى شوخلوق
دئییل! اورگى نین سیرین کیمسه‌یه آچارسا؛ اولومه گئدر آچمازا حسرت ایله
اولر.

بیر قارى ننه‌یه دردین دئییر:
«آماندى، زماندى شیرینه عاشقم بیر چاره ائت قارى ننه!»
قارى ننه فرهادین پیغامینی، شیرینه یئتیر.
شیرین، شیرین - شیرین گولومسەبب، دئییرکى:

«دور گئت، فرهادا دئ کي؛ داغى يارسىن، او بىرى درهده آخان چشمە سوپۇنو
منىم باغىما باغلاسىن - سونرا گۈرك نه اولور»

«كوه كن» فرهاد داغى يارار، چشىمنىن سولارين سئوگىلىنىن باغىنا روان
ائدر. باغدا گول آچار - بولبول لر اوخور. لاكىن شىرىن عاشقىنە اوز وئرمىز و او دا
جانا گلېب اوزونو اولدورر.

تانرىنىن سون ائلچىسى، ياشلى - باشلى بىر كىشى، اون ياشىندا بىر قرهشىن
عرب قىزىن «انكحت» دئمك افسونى ايله گردىكىنه آپارار. هئچ ده آخماقجاسىنا
اوزونو اولدورمز!

بىر زماندا «قىيس» آدلى (عرب شاعرى) اوز مكتب يولداشى اولان اينجه و
آسمىر «ليلا» يا وورولور. قىز، زنگىن كيمسەنىن قىزى، قىس ايسە يوخسول بىر
اوغلان ايمىش. قىزى اونا وئرمىزلىر. «قىيس» ده اوز باشىنا «انكحت» دئمگە
جۈرئت اتتمز. آخى او زواللى، نه تانرى ائلچىسى ايمىش و نه ده بىر «علماء».
قىس هجران اودونا يانار، اوزونو داشدان - داشا چالار. چۈللەر دوشىر. گونشىن
يانىب ، قورولار «مجنون» اوЛАر. وحشى حيوانلار ايله اُنس تو تار.
أرلىك قىزلار مجنونو گۈركن آه چىكىلر. قارى آروادلار:
«يازىق! قارا گونلو جوان، بىر لوندىن خاطريينه اوزونو نه گونه سالىب!»
دېيىه باشلارين تولولارلار. خىمەلىرىنده بىر نىچە زوجە بىلەينلر ايسە: «احمق
آدام، عرب ائللىرىنده گۈزلى قىز قحط ايمىش، گئدىب بىر قرهشىن قىزا
وورولوب.» دئىيرلىر.

اوشاقلاردا مجنونو، بولاق باشيندا گئرنده داشا باسالار، مجنون نهايىت ائلر و
جسى چوروپوب، توپراغا قارىشار.

عرب شاعرلىرى اونا قصىدەلر يازارلار. «نظامى»لر و «فضولى»[لر] ده مجنونا
قوشما قوشوب اونون عشق داستانىن بوتون عالمه بىلدىرلر.

بوگونه قىدىدا بىر چوخ شاعرلر هجران اودونا يانىب و معشوقەنин وصالينا
چاتمايىيلار.

حضرت ايله بى دنيدان كۆچوب گىتمىشلر. آدلارى دا باتمىش.
«مجنون» قىسىن آدى هلە ده ياددان چىخمامىشىدیر.

غرض بىزىم زامانىمىزدا، يئنه ده، زنگىن لر، پول-پارا، زورونا «انكىت» افسونى
ايله، اۋۇز مرادلارينا چاتارلار و بىر پارا قولدورلاردا سئوگىلىنى گئجه يارىسى
آتىن ترکىنه مىندىرىپ قاچىردارلار. يالنىز بى گونكۇ زواللى شاعرلر نه اۋۇز
باشلارينا «انكىت» دئمگە حقلرى واردىر نه ده پوللارى. اونلار دا گئجهلر
چىراغ ياندىرىپ اۋۇز خيالى معشوقەلرinen غزل يازارلار.

تهران- گئجه ساعت ٥/٩-٢٢ / مهر / ٤٤
تهران - ٣ / بهمن / ٥٤

آىين چىخماسى

دېزىدە، سولارىن اُفوق لارلا بىرلىشىيگى يئىدن پارىلتى لار گۆزە چارپار، بىر آن سونرا، آى طلوع ائدر. سولاردا اهتراز گۈرونور و ساحل لرده ايسە دَرين بىر سكوت حكم سورر. آى اوجالار، اوجالدىقجا فضادان سولار اوزرە اينجى لر ياغار، اينجى لر ايسە بىر كەشكشان وجودا گتىرلر.

مئشه لردىن آى دوغاركىن، يايپراقلار خىشىلىتى لارى قولاغا چاتار.
آى توقۇن پىردىنى يېرتار و اوزونو گؤستىرر.

قارانلىقلار - ايشيقىلار، بىر - بىرىنە قارىشىب، خىال انگىز شكىللر وجودا گلىر بىر آندا، بايقوشون سىسى گئچەنин سكوتونو يېرتار و ايتلىرىن اوغولتوسو ائشىدىلىر.

مざارليقلاردا، خارابا توفارلارين آرديندان، آى توزلو بير چيراق كيمى پاريلدار،
توزلو و سوسوز آغاچلاردا بير تيتره ييش احساس اولونور. بير پارا كؤلگەلر شبح لر
كيمى يئريمە يە باشلارلار.

سانكى دؤبۈشلرده زنگىن لر اوغرۇندا اولوم شربتى ايچنلر ياخود زندان لاردا
بوغولانلار، توپراق پردهسىن يېرىتىب، آياغا قالخىب شهرە دوغرو يئريمە يە
باشلارلار.

دۇستاقلار آى يە دوغوشونو گۈرمىزلر.

بىر چوخ ائولرده واردىر كى، زندان دئىيل قېرىستان دئىيل، لاكىن زنگىن لرين
محتشىم و يوکسک ساراي لارى اونو طىلسىمە سالىب و آى ايشىغىن اۇنونە
چىركىن بىر پرده سالار. بىر چوخ ديارلار واردىركى هاوا چوخ زامان بولوتلى
اولور اهالى آى يە ايشىغىن گۈرنىزلىر.

بىر پارا، دياردا واردىركى، افوق لارى توزلو و دومانلى دىر. آى گۈرۈنۈرسە دە
ايىرنىج بىر سىما كسب ائدر.

توز

ایستی- قورو چؤللردن یئل اسرکن توفان قوپار، یئر- گوی توزا بورونر. کاروان يول اوستوندە کى آغاچلارین ياپراقلارى و كوللار، توزا بولانىرلار. توز- حزن و فلاكت پايى دير اشيايى پاسلاندىرار. آخسام اوستو توفان قوپدو. توز- توپراقدان گوز- گوزو، گورمز اولدۇ. خيشيلدايان چنار آغاچلارى آلتىدا، خىاباندا فعلەلر حصىر اوزرە اوتوروب شام يئيردىلر. توز اونلارين اوز- گۆزۈنۈ سفرە- لرین قاپ- قاشىقلارى و ياتاقلارين بوروموشدو.

بىر گون، يايىن اىستى بىر گونوندە مكتب يولداشلارىلە، تبرىز ده «قويون ميدانى» يىندان گئچرکن فجيع بر صحنه گۈرددۇم . تبرىز حاكمى مراجالى حاج صمدخانىن امرىلە جلادلارين بوغۇوقلارى آزادىخواه لار قورو يئرە سرىلىپ بىر توز- توپراغا غرق اولموشدورلار، آيدىن بر سحردە محتشم براۋىن اونوندە بىر قارا ساچلى گوزل سيمالى كىچىك قىز گوردوم يئلدىن، توفاندان اثر يوخ اىدى. قىزىن اوستو- باشى اولدوقجا تمىز اىدى لاكن اوزونە آنلاشىلماز بىر توز پرده چىكماش اىدى «أؤلوم توزۇ!»

بر گون سونرا، آخسام غزئتەسى «اطلاعات»دا، بو خبرى اوخودوم يئددى سكىگىز ياشلاريندا بىر قىقىز قىزىن جنازەسى «تحت جمىشىد» خىابانى نىن بىر گوشەسىنده دوشموش اىدى.

تهران - ۲۰ مهر/۱۳۴۴ - آخسام

واحه

بعضاً ايس سيز [صاحب سيز] و قورو چؤلر اور تاسيندا «سويون سطحه چيخدigi يئرلرده مبدول و گؤئى نباتات ايله، زومردىن بير جنته بنزىيەن واحدلرە»^(۱) راست گلىرىلىرى. هوندور خورما آغا جلارى نين كؤلگەلرى آلتىندا پورتاغال، ليمۇ، انجىر و زيتون كىمى آغا جلارى يىتىشىر. مئشەلىكىلرله محصور، باغلى - باغچالى اولكەلرده ياشايانلار نظرىنە بلکەدە بير واحدنин او قدر دە جلوهسى اولاماز. لەكن اوتسوز و سوسوز چؤلرلرde گونلرچە يول گىدىن قاطىپلار منظريىنده بير چشمەلى كؤلگەلى واحده «قرآن»دا وصفى كېچن «جنتِ موعود» سايىلىرى.

ھر بير واحده اسکى و ناققىشلى بير كتابدىرى.

ليلا ايله مجنونون سؤيوشمهسىن، دوهلىرىن سوواراركەن قانلى دؤيوشلر ايجاد ائدن بدوىلىرى، بير جابر سلطنتىن قورولماسىن و بير تانرى ائلچىسى نين، گؤيدن الهام آلماسىنى، بىزلىرە بيان ائدرا!

واحدلرده ياشايانلار، چؤلرده چادر قورانلارا نسبت بختيار انسانلار سايىلىرلار. واحدنин قىرمىزى گونشى ايله اسىرلەشن، قىزلار عرب شاعرلرىنە الهام وئرر. عرب شعرى نين، درىن و فسونكار معناسىنى، آنجاق واحدلرده بير نئچە گون قوناق اولانلار آنلايا بىلىرىلر.

۱- استانبول اونيورسيتەسى، جغرافيا اوستادى «حق بىگ» يىن كتابىندان آلىنىمىشىدىر.

قوربانلىق و قوربان

توراتا گۈرە تانرى نىن ائلچىسى، ابراهىم، بىر گون اۇز سئوگىلى اوغلۇنو يېرى - گؤيو يارادىن خاطりينه قوربان وئرمك اىستىر. لاكن مەربان تانرى بو اىشە دۆزمەميش! بىر اىپك قانادلى ملکله، بويىزىل بىر قوج گۈندىر. «جىوانى اولدور! اوغلانى بوراخ» دەميشىدىر.

بىر چوخ عصرلر بو حادىھەن اۋىچە «تىل» چايى آشىب-داشسىن فرعونلارين خورمالىق لارى و باغچالارى سوسوزلوقدان يانماسىن تارلا لاردا بوغالار سونىيوللىنىسىن، پانىق لار قوزا باغلاسىن دئىه حبىشىستان داغلارى نىن قارلارى أرييىنده، سولار جوشاندا بىر اينچە قرهشىن و گۈزل اكىنچى قىزىن گلىن كىمى بىزدىرىيپ چایا آثارميشىلار!

آغ‌دنیز ساحل لریندە ياشایان تاجر فینيقى لر ايسە درىا فيرتينالى اوتماسىن گمىلى باتماسىن «قورسانلار»^(۱) گمىلى باسقىن ائتمەسىن دئىيە بىر كۆرپە- جىگى تانرى يولوندا ياندىيرامىشلار!

اسكى آمازونلولاردا، بىر گۆزل قىزى چايما ئاتارميشلاركى سئل-سو داخمالارى سوپوروب آپارماسىن، يالانلار انسان اوتماسىن، «كاهن» لرە حاكمىلە، گۆز ديمەسىن.

يئنه ده اسكى زامانلاردان بىرى سوداگر و بىتپىست عربلىر مكەدە قويون قوربان كسرميشلەركى:

تجارت بازارى گوللنەسىن. قافلهلر، يول كىسنلەر راست گلمەسىن «اورتا عصر» ده سون ئىلچى «كعبە» زيارتچى لرینە دستور وئردى كى بىر قويون آلاله يولوندا قوربان ائتسىنلر. اونا گۈرە بۇ گونكۇ گوندە مكەيە گئدن زيارتچى لر حج مراسىمىنى قورتارىب، بىر قويون قوربان كسرلەر و « حاجى» اولوب، اۆز يوردلارينا دؤنزرلر.

البت حاجى يىا، الله بالام دئىيب بۇ دونيادا مُرادينا چاتار او بىرى دونيادا باغلى- باعچالى بىر سارايدا گۆزل قىزىلار ايلە گئجهلر گىردىك اوتاغىينا گىرر گوندوز ده كوش شرابىيىنان اىچر!

بورايما قدر ظن ائدرم كى، قوربانلىق حكمتىنى آنلادا بىلدىيم لاكن بىرجه معما دا وار؛ نە اوچون وزىر، شاھا، نوكر آغاسىنا «قوربان - قوربان» دئىيە ياللاقلانارميش؟ گۆزدن اىراق- گۆزدن اىراق!

مگر بىر احشامى، كيمسىسى ده قوربان ائتمىك اولورومۇ؟ او دا كىمەن يولوندا؟ شاعىرلىرىمېزه گلينجە او ئاظالم اوغلانلارى، تانرى يولوندا دئىيل يالنىز قلم قاش، قارا گۆزلو قىزىلار اوچون وزىرلىن «قوربان» ائتمىك ايسترلر! أما آلالاها شوکور قىزىلار او يالانچى لارين سۆزۈنە اينامازلار و گوللر بىر سون سۆزۈم ده وار؛ توتاق كى دوغرودان دا بىر «قافيه پىرداز» اۇلومجۇل

شاعر بير دلبرين آياقلارينا دوشوب و «سنه قوربان اولسون بو جانيم!»
دئييرسه و او دلبر ده اينانيب شاعرين بويينونا بير ايپ ساليب سوروتلهيءه-
سورتلهيءه «قويون ميدانينا» آپاريپ، باشين ايت باشي کيمى كرسه، اوんだ نه
اولورموش؟
چوخ بير شئى!

او زامان يئنگى دونيالي لار او گولونج و خارق العاده صحنهدن بير رئال فيلم
چكىپ ايلك اولاراق «هاليوود»دا و سونرا دا دونيانين دؤرد بوجاغيندا
سينما لاردا مخلوقا گؤستررلر و بوللو پول قازانارلار!

۱ - دنيز اوغرو لارى

آينا

ساده بير «جام»^(۱) ين بير اوزونو «جيوه» ايله سوواسالار، پارلاق بير شئى وجودا گلىرى كى اونا «آينا» دېيىرلر.

گۈزىل لر، آيناياباخاركىن گۈزلەرن سوزدوروب قاشلارين ايىب اوز جمال لارينا حئيران قالىلار. آينادا اوزونه تماشا قىلان ياراشىقلى و گۈزىل قىزلارين اوزو گولر، گۈزلەرى گولر، ياناقلارى و دوداقلارى گوللەنر.

هر گنج انسان كى جمالدان بير آز پايى اولورسا آينا اونو سئويندىرر أميد وئرر. لakan واى او گونه كى گنج آدام قوجالا. آينا اونا دوشمان كسىلر. قوجالار آينادان اوركرلر.

آينانين درينلىكىيندە گۈزىل منظرەلر خوش سىيمالار گۈرۈنمىزسە او جانسىز و پارلاق شئى ين فايداسى نەدىر؟

1- جام: پىجرە شىشەسى دئمكدىر.

فورتون

«فورتون» اسکى یونان اساطيرينه گؤره سعادت و ثروت الههسى دىر. او بير قادىندىر يارى چىپلاق و گۆزل بير يارانميش - اونون گۆزلىرىن اىپك بير پارچا ايله باغلامىشلار. او بير تَكَر اوزرە هاوادا گزىر و گلىشى گۆزلى يئر اوزونه زنگىنلىك و بختيارلىق نثار ائدر.

گونلىرىن بير گونوندە فورتون يئر اوزونه ثروت و جلال داغيداركىن خانىن چىركىن و ھونرسىز آروادى «سيتارە» اطلسى أتگىن آچار، گۈيدىن ياغان زنگىنلىك و خانىملىق اونا نصىب اوЛАR! لاكن خانىن گنج و گۈيچك كىزى «رعنا» ايسه ثروت و بختيارلىق ياغاركىن تاخىل انبارىنىن دامىندا درىن يوخويما گىتمىش ايدى. اونا گوئرە دە خانىملىقدان و سعادتدىن بير شئى اونا چاتماز. شېھەسىز بو كور دونيادا خانىم، خانىم يارانميش، كىز ايسه كىزىز. بو قدرىن دىيىشىلمىز بيرقانۇنى ايمىش.

«سيتارە خاتىن» سحرلر آبجاق گون يايىلاركىن اىستى و اطلسى ياتاقدان قالخار، پنجرەدن، اىچىرى يە تۈكۈلن گونشىن، ايشيق لارين آينالاردا و دىواردا سىر ائدر و باھارىن سرین نسىمى اونون قارما - قارىشيق ساچلارىنى اوخشاردى.

آما کى، رعنا، آلا قارانلىقدان دوروب، چيراق ياندىرار و طويله يه گئدىب اينك ساغاردى و سونرا چوبانلارا چۈرك پنير وئرىپ يولا سالاردى و خانىمین «قەھوھ آلتى» سين حاضيرلا يىب سەھنگى گۇئوروب بولاغا سارى يوللاناردى. بولاقدان سو و مئشەدن اودون داشىردى. گون ياييلاركىن خانىن اوتاغىينا گىرىپ گىچەدن قالما قاب- قاشىغى و بوش آراق شىشەلرین يېغىشدىراردى. هامى يىلىر كى كىنiz ايشلەمك و جان ياندىرماق اوچون و خانىم ايسە يئىب- اىچىب و بىزىمك اوچون يارانىيىدىر.

سيتارە بىر خانىمدىر رعنا ايسە بىر كىنiz. خانىم چىركىن، كىنiz گۆزلىدىر! فصادان بىرگون، سحر چاغى، گۆيىدە برک يئل آسر «فورتون»ون گۆز باغىنى آلىب قاچار!

«فورتون»ون گۆزو رعنایا ساتاشار- ساتاشماز بىر اوووج خانىملىق و نجابت اونون اوستونە آتار، يو آندا «خان»ين پنجرەدن نظرى رعنایا دوشىر، اوزونىدىن گىچەر. موللا گلر، رعنانى، خانا نىكاح اندىر. رعنای خانىملىغا چاتار و او گوندىن اعتباراً دونيانىن اىشى دىيшиلىر و هله ده دىيшиلىمكەدىر.

پنجره‌لر

ئېر اوزوندە بىر پارا اۋۇلرىن پنجرەسى دريایا آچىلار. اورادان سولارىن ھر آن بىر رنگە بوياندىغىن، گونشىن باتماسىن، آىين چىخماسىن سىر اتىمك اولور. پنجرە دە واردىر كى مئشەلرە - باغانلارا سارى باخار. اورادان ايشيقلاڭلا كۆلگەلرین اويناشماسىن، پىردىلرىن نسىم ايلە ترىپشىمەسىن گۈرۈب و يايپراقلارىن خىشىلىتىسىن و قوشلارىن جىوپەلىتىسىن اشىيتىمك ممکن اولور. گوندوزلر، باغلى قالان پنجرەلرده واردىر كى گەنجە وانخى آچىلار كن اورادان اولدوزلۇ گۈئى قوبىھى نظرى جلب ائدر.

بعضاً بىر محلل پنجرە آچىلار اورادان بىر گۈزىل، ساچلارىن آشاغى سارى ساللايىب يولدان كىچنلىرىن اوزونە گولر و گول يايپاراغى نثار ائدر. ھم دە بىر پارا پنجرەلردىن، يولدان كىچنلىرىن اوست- باشىينا بولاشىق سو و كول تۈكۈلر.

غرض بو دنیادا چو خلو ائولر واردیر و چو خلو پنجره‌لر، سایماقلا باشا گلمز.
دمیر بارماقلیق لاری ایله اورتولموش هؤرمجک توری ایله هؤرولموش زندان
پنجره‌لری.

فرش تو خوما کارخانالارین هیچ آچیلماز پنجره‌لری ده اولور!
پنجره‌لردن گاه آیدینلیق موسیقی دالغالاری، الهام، اوميد، گاهدا قارانلیق و
یاس ایچری نفوذ ائدر.

تبریزده کی بابا یوردونون پنجره‌لری آغا جلیق و چشمھلی بیر حیطه
آچیلاردى. اورادان بیزى کوچور تدولر!

غربت ولايتلرده تو تدوغموز ائولرین پنجره‌لریندن توز، دومان ایچری گیریب
هر يئرى بورو دو.

اورا دا اتومبیل گورولتوسو ياد دیللی درویش نغمەسین ائشیتىدик.
عجبما بیر زامان گله جكمى کى دونیادا اولان بوتون یوردلارین پنجره‌لری
باغا- باغچایا آچیلیب و گونشه سارى باخیب اورادان دیلنچى سیزیلتیسى
توب- توفنگ صداسى ائشیدىلمەسین؟

تهران - ۲۶ / مهر / ۴۴

حیف اولسون!

آلتى ياشيندا ايدىم كى ملا باجى منه عربجهنин، ايلان - قورباغا حرفلىرين اوپيرتدى. سككىز ياشا چاتار كن بىر آلا قارانلىق مسجدده بىر مكتبدار آخوندون قوللوغوندا جوربجور علملىرى اوپيرندىم:

جامع عباسدان: غسل و طهارات
احسن المرسلاتدان: قربان خاك پاي - جواهر آسای همايونى... و عمدة التجار فخر الحاج دان...

گلستاندان: هرچە رود بىر سرم - چون تو پىندى رواست.
تارىخ معجمدن: نخستىن خديوى كە كشور گشود، سر پادشاھان كىيىمىت بود.
غرض، مولالانين آغزىنдан حكمت آميىز سۆزلىرى حفظ ائدib، بولبىول كىيمى تكرار ائتدىم. آما حىفلر اولسون: نئجه دئىرلر؟ هر اوخويان موللا نصرالدين اولماز.

من ده چوخ علم اوخدوم، آما حىفلر اولسون كى موللا اولامادىم.
اون ياشيندا اىكن باشقۇا بىر مسجدە گەدىب باشقۇا بىر مكتبدار عالمىن حضوروندا علم و معرفت كىسب ائتدىم. بو اىكىنجى آخوند، بىرىنچى قدر جلا،

حیاسیز و طمع کار بیر کیسمه ایدی. مکتبی ده، بیرینجی مکتب کیمین، آلا
قارانلیق، شئه و غمناک بیر زندان ایدی. او زنداندا چورودوک، لاکین «علم»
اوېرنديك. سوزون قىسasى كؤتكىر يئدىك. گۈز ياشلارى تؤكدوک.
«ضرب زىدۇ عمرو»نى اوېرنديك. اون ايکى ياشينا چاتدىم. قارداشىم منى،
چاي قيراغىندا يئنى بير مكتبه آپاردى او مكتبىن آدى؛ «مدارس متعدد»
ايدى. بير سىدىن و ايکى مولالانين «كمپانى»سى.
«مدارس متعدد» ده عىنناً مكتب خانا ھاوسى اسردى.
«فالاققا دا يامان آجيلىق بىداد ائدردى!»

يئنى مكتب ده فارسجا، عربجه ادبىاتى و «علوم ضالله» يعنى علوم جغرافيا و
علم الاشياء، حساب، هندسه تدریس اولوناردى. بىز، بو علملىر يوردوندان، او
قدر ده فيض ياب اولماديق. آخى معلم لرده شاگىردىلر كىمى آز سوادلى اىدىلر.
گونلر كېچدى، اون بئش ياشينا چاتدىم. شىشگلاندا «مدرسهى مباركه»
محمدىيە ده تعليمات متوسطه آچىلدى. اورا دا منى قبول اتىدىلر بير ايل
سونرا، قاجار ولیعهدى نىن شىكىلى، آغاچلى حرمانناسينا نقل مكان اتىدىك.
مدرسه نىن حيطى، آغاچلى گوللو بير حيط ايدى. مرمردن حوض و دورو
بولاغى وار ايدى. بير ايل كېچمەدەن آغاچلارى كىسىدىلر. گول كوللارىن
كۈكۈندن چىخارتىدிலار و مرمر حوضو كورلا دىيلار! هر يئره قوم تؤكدولر.
بىزلىرى صفه دوزوب «يک دو» دئىيە سربازلىق مشقى وئردىلر.
«مدرسهى مباركه» ده، آنا دىليندە بىزه بير شئى اوېردىن اولمادى.
روس دىليندە درس آلاركىن، تهران دان دستور گىلدى كى فرانسيز دىلىن
او خوتدولار. گونلر- گونلر آردىجا گىلب سووشدو. مكتبدن ماؤ دون اولدوق!
ایشىز، پولسوز، آوارا گنج لر سىراسينا قاتىلىديق!

بايراق لار

ماوى گئىدە، دورمادان گونشىن اطرافيندا فيرلاتان سيارەمىز بو گونه قدر
چوخلو بايراقلارين اوجالىب و دوشىمەسىن گۈرپىدور! و «آدم» اولادى دا،
اسكى زامانلاردان بىرى، قانلى دؤيوشىلدە، يوروشىلدە بايراق آردىجا
يۇگورپىدور!

دىئىرلەركى؛ ایران شاهى ضحاكىن چىگىنلىرىندە بېرجوت قان سوران ايان پيدا
اولور. قوجا وزىرىن تدىيرى ايلە «شاها زوال توخونماسىن و مملكت دە بئىينلى
و دوشونن آدام قالماسىن» دئىھە هەرگون بىر ساغلام جوانى اۆلدۈرۈپ و
بئىينىنى ايانلارا يئدىردىرىمىشلە. بىر گون قرعە كاوه آدلى بىر دمىرچى
اوغلۇنون آدينا دوشىر. شاهىن فراشلارى اوغلانى آپارماغا گلىرلە. دمىرچى بابا،
درى ائنلۇگونو بىر اوجا آغاچا تاخىب «بايراق» ائدر و جماعتى باشىنا
توبلايىب، شاهىن قصرينه باسقىن ائدر و گوناھسىز جماعتى او ملعونون
شىرىندەن قورتارار. دمىرچى بابانىن ائنلۇگو بىر ظفر نشانەسى اولوب ایران
شاهلارى اونو جواهرلەر ايلە بىزىلەر و جنگ زامانى اوردولارين اونوندە داشىرلار.

دمیرچى نين درى اۇنلۇڭو بىر چوخ سلطنت خاندانلارين قورولماسىن و اوزگە ئۆلکەلرین فتح ائديلمەسىنە شاھد اولاراق نهايت عربلرین آلينە كېچر. تانرى نين سون ئالچىسى نين صحابىلارى نين آروادلارى و قىزلارى، او گوهەرلر ايلە ئۆزلىرىنە زىنت وئرلر. بايراق آردىجا يوگورن اولماسا ايدى اسکى رومولارين امپراتورلوغۇ قورولمازدى و اورتا آسيا چوبانلارى آمودريا(جىهون) و سىيە درىا(سېھون) اكىنچى لرىنى ئۆلدۈرۈپ و قانلى صىنھەلر ياراتمازدىرلار. ھله «قاراعليم» لرىن اسکى دونيادا تۈردىگى فاجعەلرە باخان اولورسا، عرب امپراتورلوغون قورولماسى نين حكمتىنى آنلايا بىلىر. آفرىقانىن دىنج و زحمت كش ائللەرى ساحل لرە ياناشان، خاچلى بايراق لار ايلە بزە نن گىمى لرى گۈرۈپ و سلاحلى حىلە كار گمىچى لرى يوردلاريندا يول وئرمەسە ايدىلر وار يوخدان چىخىب، نهايت اونلارا اىللەر بويو «قول» اولمازدىلار. مستملەكە قوران آوروپا آغالارى ايسە اىلک دفعە رنگىن بايراق لارلا ائلە سونرا دا كشىش لر و قولدورلار ايلە آسيا ئۆلکەلرین فتح قىلدىلار.

ماوى رنگلى «ملىت لر يغىنچاغى» بايراغى سايەسىنده «دان يئرى» ئۆلکەسى قانا بوياندى. گؤيلردن آتش ياغدى مئشەلر اودلاندى. ائولر بىخىلدى اوشاقلار يتىم قالدىلار. چوخ اولدۇزلو، يىنگى دونيا بايراغى هندوچىن ده تورە- تىدىگى فاجعەلردن دانىشسارساق: داغلار آرىير! و سىنيق خاچلى فاشىزم بايراغى نين دا دونيا لارى قانا بوياماسىنى اونوتمارىق.

دونيادا چوخلو ملىت و چوخلو ئۆلکەلر و ئۆلکەلرین چوخلو بايراق لارى واردىر. بىر پاراسى جنایت تۈرەدىر و بىر پاراسى خلقىن حياتىن و ناموسونو قورۇبىر.

قىش گئجهسى

قىش گئجهسى، سويوق كولك قاپى لارى دؤйوردو.
كىخدانىن ائويندە چيراق يانىرىدى. او تاقدا سفره آچىلپ، ساماوار قايناسىرىدى.
سفره باشىندا او توروب يئىهنلر، ايچە نلر آللادىن مسعود قوللارى؛
بىر وارلى حاجى -
بىر تاجر -
بىر حكومت فراشى -
...
بىر معلم ايدى.
حاجى بىر نمونه حاجى دىر؛
قىرمىزى ساققال، قىرمىزى صورات بويىنۇ قىسىق. قارنى يوغۇن، دئيرگولر بىر
ياشلى آدام. او حج سفرىندىن دانىشىر:

- تهرانانا گئتىدىك. تهراندان طياره يە مىنېب بىر باشا «جده» يە. طياره دئمە، حضرت سليمان خالچاسى. گۈزۈنۈ يومۇب- آچىنجا، آدامى دونيانيڭ بىر باشىندان بىر باشىنا آپارار!.. هاردا قالدىيم؟ بلى «جده» درىما كىارىندا بىر بؤيوك شەھرىدىر. قاپ- قارا عرب حامبىل لارى بىزى دۇورەلەدىلر، بىرى خورجونو، بىرى آفتافانى گۆتۈرۈب دَوھ قوشلارى كىمى، يوگۇرمە يە باشلايدىلار. بىز دە اونلارين آردىجا تۈۋوشويه - تۈۋوشويه قاچا- قاچا يئىدىك... مَخلص نە باشىنىزى آغىرىدىم. اتومبىل ايلە آلاھىن ئوينە سارى گئتىدىك. گون او گون اولدو كى «عرفات» چۈلۈنده چادىر قوردوق. عرفات بىزىم كۈوشىنلەرنىز. نە سوپىو وار نە باغى. گىچەلرلى دۇندۇرۇجو، گوندۇزلۇرى جنهم!

حاجى كىشى ساكت اولوب، گۈزلىرىن خورمالاadiب كىدخدايى دئىير.

- آى كىشى! بىر استكان چاي تۈك گۈركى! بوغازىم قورودو.

كىدخدا، چايى حاجىنىن قاباغىندا قويوب كنایه ايلە سوروشور.

- حاجى! آلاھىن ئوينىدىن دانىش!

«...سىزە دئىيم آلاھىن ئوينىدىن. بىزىم كند ائولرى، آلاھىن ئوينىدىن قورولودور. اورادا نە گلەيم وار نە ياتاق و نە سفرە و نە ساماوار. - هاردا قالدىيم ...؟

- بلى «عرفات»دا سوپىوندوق! بىر آغ فيته بئلde و بىر آغ پارچا چىگىنده، باش آچىق، آياق يالىن، گون باتاركىن «مشعرە» يوللاندىق قاچا قاچا! كىدخدا سوروشور:

- آى كىشى نە «محشر»؟ مگر قيامت قوپموشدو؟

- يوخ! جانىم - يوخ! جانىم محشر دئىيل معشر، معشر، اورادا بىر چۈلدىر. حاجى سۈزۈنە داوام وئىرير:

...عرفاتدان چيغيرا-چيغيرا، صلوات چكه-چكه عشره چاتديق عشرده او
گئجه سويوقدان چاققى دوزلتدىك. قوملار اوسته يورقانسيز ياتديق.
صاباحيسى، گون چيخمادان «منا» ياساري يوللانىب اتكلىريمىزى خيردا
داشلار ايله دولدوردوق. يول اوستوندە كى شيطانى داشا باسديق!»

قوناقلار هامىسى بير سىسلە:
«آللاه شيطانا لعنت ائلهسىن»

كىدخا گولوب دئىير:

- حاجى! دئمك كى، آللاھين ائۋىنندە، بىزىيم كند كىمى شيطان وار ايمىش؟

- بس نە، هر يئرده شيطان بالا دوغار!

تاجر دئىير:

- حاجى تعريف ايله!

حاجى سۆزونە داوام وئرىر:

«...شيطانى داشلادىق، قوربانلىق كسىب كعبە» يە سارى يوللاندىق. كعبەدە
او قدر آغلى-قارالى آرواد- كىشى وار ايدى كى ايگنه سالسايدىق يئرە دوشمز
ايدى. قارا داشى اوپىدوك، كعبەنин اطرافىندا سوسوز ايتلر كىمى فيرلاندىق -
فيرلاندىق، لهلەدىك! و حاجى اولوب خدمتىنيزە چاتدىق!»

قوناقلار، معلمدن باشقۇ بير سىسلە «آللاھ قبول ائلهسىن، آللاھ قبول ائله-
سىن» دئيه سىلسىنلىر.

بو سفر معلم سوروشور:

- حاجى مكە دە «مشهد» دە بنزر؟

- يوخ، آى كىشى مكە هارا، مشهد هارا! مشهد دە آدام بوللو سَرين سو اىچر
قارپۇز يئير.

كىدخا، گۆز قىرپىپ دئىير:

- صىغەخانايىدا گئدر...

حاجی حیرسله‌نیب:

- آکیشی، کدخدای! بیرجه آغری نین سؤزونو آنلا! اولاً مکه‌ده «صیغه‌خانا»
یو خدور، چونکو مکه‌نین پادشاهی سنی دیر. سنی لر «صیغه‌میغه» بیلمزلر حرام
بیلرلر. صیغه بیر کنار، بیر «عورته» یان باخانین، جlad باشینی، ایت باشی
کیمی کسر.

تاجر سؤزه قاتیلیر:

- حاجی حجین اعمالیندان دانیش.
- اعمال - معمالی یوخ. آنجاق کعبه ده آیاق قابی گئیمک، گؤزه سورمه
چکمک، دیرنالاری توتماق، بدنه یاغلاماق، آینایا باخماق، قاشینماق
حرامدیر!

کدخدای شیطانجا‌سینا دئیر:

- یانی کی، آدامی، بیت - بیره، دالاسا دا گرگ قاشینماسین؟ بئله ده ایش
اولور!

حاجی:

- البت - البت، جانی دا چیخسا، اوژونو قاشیبا بیلمز.
گئجه یاری یا چاتیب، صحبت گولله‌نیب، چنلر قیزیشیب، هر آغیزدان بیر
آواز گلیر. آغیر بورما - بوغلو، قره‌شین فراش جوانلیق خاطرەلریندن دانشیر:
«ولیعهد، تبریزدە ایکن من ده توپچو ایدیم. هئنج یادیمدان... چیخماز
بیرینجى دفعه توپ آتارکن اون آددیم، گئرى یه گئتدیم. دوغرۇسو گؤزۈم
قورخدو!

آده! دئییه‌سن کی، توپدا قانجیق ائشىشك ایمیش. بیر تپیك آتدى. بیر تپیك
آتدى کی... نه دئییردیم. مخلص، توپچولوغۇ بوراخیب، فراش اولدوم. بیر قمه،
بیر تفنگ بیر آبى ماھوت كولەجە ايلە دوشدوم كندلرین جانينا. بو كندن - او
كندن «مالیات» بیغماغا. سؤز واختينا چکر اوگئجه بو گئجه کی کیمی،

قارلى و سويوق بير گئجه ايدي يئل ويزيلايدايب، قاپى- باجالارى ترپهديردى.
بىر كند ائوينه سوخولدوم تدىر باشىندا چاى ايچىب چۈرك يئىيب ائو صاحبى
ايله دانىشاركىن بير «نايب» گلدى كى: «آياغا قالىخ، گئدك ياخىن كنده»
من دئدىم؛ «آى، آغا هلە گل اوتور، قونشو چايى اىچ، قىزىش گۈرك نه وار نه
يوخ؟»

نايب حىرس ايله دئدى:
«دور تىبل، دور»

نه باشىنيزى أغريدىم. «نايب» دئدىگىن عالى جناب، دؤرد گون ايمش كى او
كىنده كوك سالمىش ايميش. يولدا، كولكده، دئمك كى جاناوارلاردان
قورخورموش و ايستىرىدى كى منىملە يولادش اولسۇن! كىنده چاتدىق خارابا
اهالى بير اووج دىلنچى، آج! مالىيات وئركمك ايستەميردىلر. بير شئىلرى ده
يوخ ايدى. بىز ده عزرائىل كىمى چۈركىدوك سىنەلرى اوستە. آرواد-اوشاڭ
آغلايىب، كىشى ايسە يالوارماغا باشلايىردىلار:

«آى خان نايب، قادان آليم بير زادىمېز يوخ كى حکومتە وئرك. گل بىزى
باغيشلا! رحم ايله»

معلم فراشىن سۆزىنە كىسىپ سوروشدو:
- آخى او يازىقلارين جانىنداش نه ايستردىنىز؟
- آكىشى نه ايستىيەجكدىك. دولته، مالىيات، اوزومۇزە ده «بوغ ياغى».
فراش سۆزونە داوام وئريرى:

... مخلص بير قوجا كىشىنى، بير سىنيق ستۇنۇنا باغلادىق نه يئميسىن تورشولۇ
آش. ووردوق، تاپدالادىق. بير نئچە باتمان، تاخىل - بيرنئچە جوت توپوق،
خورۇز آلىپ كىندىن چىخاركىن قوردا راست گلدىك خان نايب گوللە آتدى.
اما دىيمەدى. تازادان كىنده دئندوک و گئجهنى سحرە چاتدىرىپ و سحر شەھەر
گئتىدىك»

* * *

اوچونجو قوناق، موللا اولومجول بير آدام اوزون ساققاللى، أما اوز-گؤزوندن نور ياغير! او دئىير:

«الله اولنلرينيزه رحمت ائله سين، رحمتلىك آتاملا اون ياشيندا اىكن «مشهد مقدسه» زيارته گىتدىك. سونرا دا قىرخ ياشيندا، مشرف اولدوم، چاروادار ايله يولا دوشدوك - الله شوکور كى قولدورلارا راست گلمەدىك. اوذاقдан حضرتىن قىزىل گونىذى گۈرۈندۇ، صلوات سىسى عرشه اوجالدى. مشهدde بىر كاروانسرادا اوتاڭ توتىدۇق.

صاباحىسى، حاماما گىرىپ، غسل ائله دىك و «حرمه» يوللاندىق. گوموشلو قاپى لارى اوپدوك اطرافىندا فيرلاندىق ناماز قىلدىق.» كىدخدادا:

- سونرا گىچە دە، صىغە خانىيا باش ووردوق؟
موللا گولور:

- آك بلايى، ياخشى دئىين، آغزىنى اوپوم! آخى، آكىشى ملا دا گىچە آروادسىز ياتارمى؟

هامى گولوشور.

معلم:

- دانىش، موللا عمى دانىش!
موللا عمى سۆزۈنە داوم وئىرير:

«... ايكىنجى گون يئنه دە حرمه گىتدىك ناماز قىلىپ، زيارتنامە اوخدۇق ضريحىن اطرافىندا فيرلاندىق، فيرلاندىق. منى تە باسىدى گىتدىب عربلىرىن آراسىندا باقداش قوروب اوتورمۇم. سونرا آياغا قالخىب گئدركىن پوللاريم يادىما دوشدو. آل آتدىم ساغ جىيىمە پول يوخ! سول جىيىمە پول يوخ. آليمى سوخدوم تومانىيەن آراسىنما پول يوخ. «واى دده!» دئىيب اىكى اللې ووردوم

باشىما. غرض نه باشىزى آغرىدىم گئدىپ حوض باشىندا، چومىھەلدىم ، زار-
زار آغلاماغا باشلادىم آرواد كىشى يىغىشىدالار باشىما.

قارى آروادلار دورەمى آلىب، دردىمە ياندىلار جوان آروادلار منى بىر- بىرلىنە
گوئستىرېب گولوشدولر...

بو آرا بىر اوزون ساققاللى نورانى عالم منه ياناشدى «نىيە آغلايىرسان» دئدى
توركۈ دىلىنە.

آقادان آلىم، آغا!

«نىيە آغلامايم... آخى ئوييم يىخىلدى. غربت ولايتىدە پولسوز قالدىم، نىجە
ياشايم؟» دئدىم.

عالىم گولدو «فالخ گئدىك» دئدى. منى سوروتلوىيە- سوروتلوىيە اوزۇ ايلە
آپارىب قولاغىما پىچىلدادى:

«هايدى ماللا كىشى چىخ منىرە مرثىيە اوخو، منىم يئرىمە بىر پىغمبركەن
مؤمن لرە مرثىيە اوخو و مسالەدى! منىم قوچاندا مالىيم- ملکىيم وار. باгин
حاصىلى خرمنلىرىمین تاخىلى تؤكولوب قالىبىدىر، گرگ گئدىپ باش چىكم.
آللاھ سنى منه يئتىردى»

... اوپوشدوک و آيرىلدىق.

آللاھا شوکور... غريب امام رضا دئمك غربىلرى ياددان چىخارتمازميش.
منىرە چىخدىم، بىر آغيز مرثىيە اوخودوم. آغلاتدىم جماعتى. سىسىم دە گور و
خوش ايدى، آخى ھەلە او قدر قوجالما مىشىدىم كى.»
كند خدا:

- سونرا نە اولدو؟

«...نه اولا جاق، پول، باشىمدان آشدى، يئدىم، اىچدىم كۈكەلدىم. قارنىم
يوغۇنلاندى، سىسىم گورلاندى، بىر آخشام اوستو حجرەمە، اىكىچە مسلمان

عورت گلديلر، بيري قاري، بيري جوان، گۈزۈم چاديلا بورونموش، جوان خانيما ساتاشدى اوzman كىچدىم.»
موللا عمي ساكت اولور.

فراش:

مولانا عمی نہ اولدو؟

—«نه اولا جاق، سوروش دوم، خانيم لار منه أمرينيز وار؟ قاري عشوه ايله دئدى: «ملا عمى فال آچ.»

«سنہ میں، نہ» دئدیم۔

قاری اور کولنهنیب، آغلایا دئدی کی «منیم نمه نمه فال آچا جاقسان آی مولاً عمی. منیم آریم اولوب توفاغیم داغیلیب، قیزیما فال آچ طالعینه باخ.» من شو خلوق دئدیم: «ننه قوی اول سنین طالعینه با خیم بلکه ده بیر آر تاییلار آره گندہ سبز.»

گولوب دئدی:

«اللَّاهُ، أَتَانَا رَحْمَةً إِلَّا هُوَ سَيِّنٌ مُنِيمٌ كَمَنْدَنٍ كَتْجَبِيدِيرٍ. اگر «مرد» سن بو بیر دانا قیزیما آرتاپ.»

دئدیم:

«باشیم اوستہ»

مولانا ساكت اولدو!

سورا شدو لار:

- قیزا اُر تاپدین یا یوخ؟

البتهہ کی تاپدیم۔

- کیمہ آرہ وئر دین؟

- کیمه وئرجى ایدیم اوژوم آلدىم! مگر آخماق ایدیم، اللاھین حلال ائتىيگى آروادى اليمدن قاچىرام.

موللا عمی سوئزونه داوم وئریر:

«...مخلص، بیر ائو توتدوم دوشنگلی، اوچاقلی، چيراقلی- قىز دئدىگين، بير او د پارچاسى. ائوی سيلير، سوپورور، بىشمىش بىشىرىر ساماوارا او د سالير. منيم هايىما قالير چاي واختىندا، چاي ايچدىك. شام- ناهار واختىندا، شام- ناهار يئدىك- ايچدىك و آلالاها شوكور ائلهدىك. بير آى، ايکى آى سوووشدو ولايتىن مكتوب گلدى «دور! گل، آنان جان اوستەدير». قىزا طلاق وئردىم وطنە قايتىدىم والسلام.»

* * *

تاجر حكایت ائدیر:

«دعوا زمانى، آجليق بيداد ائله بىردى. تبرىزده، ميدان آغيزىندا بىزار دوكانىم وار ايدى. بير گون ائشىشگە، قند، چاي چىت و آيىن- اويون يوكلهدىم ياخين كندلىرىن بىرىنە گئىتىدىم. اربابا قوناق اولدوم. آلالاه بركت وئرسىن اوچ گون چكمەدى كى مالىمى ساتىب تاخيل آلدىم ائشىشگە يوكله بىب، آيرى كنده، يوللاندىم. او كنده خلقىن يئمگى بير شئىي قالمامىشدى بوجىدارى «خرمن اوستو» وعده سىز كندلى لره وئردىم. باهاردا، بوللو ياغىش ياغمىش ايدى. تاخيل ياخشى گلمىش ايدى كنده گئىتىپ آلاجاغىمىم آلدىم. اورادا يوراد سالدىم. اربابا بورج وئردىم، ارباب ايسە وعده سىنده اوڈويه بىلمەدى. باغينا، ملكىنه صاحب اولدوم، بير قىز آلدىم.

گونو- گوندن، دولتىم، عزتىم آرتدى. من ده اولدوم بير «ارباب»! تجارتى ده بوراخمادىم.»

معلمدن باشقا ھامى بير آغيزلا:

«آلالاها شكر. آلالاها شكر!» دئدىلر.

موللا ايسە:

«آلله، عزت و جلالين آرتىرسىن، آمين يا رب العالمين» دئىيب دوعا ائتدى.

تاجرين سؤزو، سونا چاتدى، هامى اونون توم قارا ساققالينا ماھوت بئرکونه، تميز آيىن - باشينا، يوغون قارنينا «حسرت» ايله باخىب دَريندن آه چكدىلر.

او زامان معلمە اوز چئويرىب دئديلر كى:

«قارداش سن ده باشينا گلىپ-كىچنلەرن بىر دانىش گئرك، نىيە ساكت او تورمۇسان؟»

معلم گولومسىھىپ بىب دئدى:

- سىزە نە دئىيم آغالار! دردىمى داغا دئسم داغ أرىيير. شەرده معلم ايدىم. قووولموشام. آبادلىقلارى گزىب ايش آختارىرام. سرگۈشتىم چوخ اوزوندور. گئچە دە، يارىدان كىچىپ، هامى يورغۇندور. قالسىن صباح انشالله خدمتىنىزە عرض ائدرم.

صباح اولدو. هامى ياتاقدان قالخدى. معلم اكىلىميش ايدى!

تهران - ۷/اسفند/۴۴

اوج يولچو

داغى، داشى، چئللرى، بوتون هر يئرى قار توتوب. هاوا بورانلى دير. قاتار شرقە سارى يوللانىرى. سانكى توتقۇنلوق - غم، يئرە چۈكۈبدۈر. پنجىرە دن اشىبىگە باخىرام، گۈزلىرىم، شاعر گۈزۈدور. گۈزلىك آختارىر. دونيانى گۈزلە و رىنگىن گۈرمە يە چالىشىر. دوشۇنورم دومانلى اوفوقدان قىزىل گونش دوغور. قارلاڭ ارىسىر. بولاقلار بىرلەشىپ چاي اولۇر. چاي آشىب - داشىر. باغلاڭ، بوسستانلار گوللەنېرىر. سئلين يولون توتان اولورسا، ائولرى يىخماز.

واقوندا اوج نفرىيک. بىر موغانلى آرواد، بىر صوفيان كىندىلىسى و بىر ده من. آرواد ياشماقلى، قارا گۈز و قارا ساچلى، اورتا ياشدا، ساغلام بىر انسان. لakin اوز - گۈزوندن غم ياغىر. او داغار جىغىندان قورو چۈرك چىخاردىب «بويورون سىز ده يئىين» دئىير. اوندان بىر شئى سوروشىمادان دانىشىر.

«گۈزۈز يامان گۈرمەسىن. ياغىمادى، بىتىمەدى. قىريلان قىريلىدى. كۈچن كۈچدو بىر سورودن يالنىز، بىر توخلۇ قالدى. بىز ده كۈچدۈك كىدلەرە.

داغيلىقى آبادلىقلارين قيراغيندا، آلاچيق قوردوq. چونكى كند اربابلارى بىزى كندىن ايچىنە بوراخمادىلار. هله ده كىدلرده آجليق بىداد ائله يېرىدى. [هئچ] او يازىقلارين دا بىرشئىي يوخودو [هله] قوناغا دا وئرسىنلر. گئچە سوبوقدان، قورودوق. گوندوزلر گوندن قوورولدوq اوچ ياشىنداكى قىزىم اوچ گون سونرا آجىقدان اۋلدو. هايىنان، كندىن قيراغيندا باسىدىرىدۇق. «اردىيلە» گەتتىدىك. آرىم بىر نىچە گون شهردە آوارا سرگىدان ايش دالىنجا گزدى. ايش هاردا ايدى تەرانا گئىنلرە قوشلوب گئتتىدى. من ده اونون سوراغىنا گىدىرم. اشىيتىدىم كى «اوسوف آبات»دى، نه زهرماрадى، اوردا فعلەلىك ائله يېر.«

صوفيانلى، غملى - غملى آروادا باخىپ دئدى:

«أرينى هاردان تاپاچاقسان باجى! تەران كندىستان دئىيل كى آدام ايتىرىدىگىن، تاپسىن.«

آرواد گۆزلرین قىسىب «سن غصە ائلهمە، تاپارام، انشاالله» دئدى.

آرواد كندلى ايلە دردلهشىر. سسىنى اشىيدىرم آما آنلامىرام. پنجرەدن آلا قارانلىغا غرق اولان يوللارا باخىپ فكرە گئتىرىم؛ «بىزىم يئرلەدە چايلارين سوبو هله - هله آزالىپ قوروماز. قىزىل توپراقلار لايىقىجا سووارىلىرسا اكىن ياخشى گلىر. هله ده يئرآلماسى، چوغوندور دا بىچرمك اولور.«

قاتار بىر خارابا كند قيراغىندان، چىغىر-چىغىرا اؤدوب كىچىر. دوشونورم؛ «بىزىم شهردە هم ده بىر چوخ كىدلرده باغ - باغات چوخدور. هر جورە مىوه الله گلر. اربابلىق اولماسا ايدى. خلق يئردىن بىتتىلە ياشاردى. آج قالمازدى. كۈچمىزدى. هئچ كىس غربت سوبو اىچمىزدى.«

صوفيانلى كندلى اوزونو پنجرە يە طرف دئوندرىپ اۋز - اۋزونە مىرىلدانىر:

«عزىزىم قارا گۆزلر

باخیری هارا گؤزل؟

گؤزلریم، گؤزل یارین

هر آخشم یولون گؤزل»

صوفیانلى نین یانیق سسیندن، گؤزلریم یاشا دولور.

موغانلى آرواد ایسه یایلیغى ایله گؤزلرین سیلیر.

بیر آز سونرا صوفیانلى دان سوروشور

«هە! دئمک سن ده دردلى ايميش سن؟»

صوفیانلى ديله گلير:

ـ باجي! هرهنین بیر دردى وار. دردسیز آدام دونیادا تاپیلماز. ائویم بیخیلدی،

توفاغیم داغیلدی. مالیم، باغیم وارايدی. کیمسەنین قاپیسینا دیلنچى لىگە

گئتمزدیك. اوغلان سربازلیدان قاچدى. وارـیوخدان چيقديق. اربابا، بورجلۇ

دوشدوک، باغیمیزی «گرو» وا چىخدى. تالاندیق، آج قالدیق آروادـ اوشاغى

كىنده بوراخىب من ده سنين ارىن كىمى ايش آختارماغا گئديرم تهرانا.

گئجه يارى يا چاتىب، لوکوموتىyo، اوغولدوياـ اوغولدويا منزل كسىر. ائشىكده،

قارـ بوران....

توزلو، لامپالاردان، واقونلارا، حوزنلو و توتقون ايشيق يايلىر.

موغانلى آرواد، اوزون منه سارى چئويرىب:

«قارداش، سن ده بیر دانىش گۈرك. هاراليسان - هارا بئله گئديرسەن!»

فکر ائله يىرم «نه دئىيم گۈرەسن؟ باشا دوشىسون. دئىسم موللايام اينانمازـ

سارىغىم يوخ، عىام يوخ، دئىسم فالچى يام، فالا باخديرار. دئىسم، حكىمم ، داوا

ـ درمان ديلر» خىران قالىب ديل اوجو دئىيرم.

«چىچى يىم باجي، چىچى. تهرانا آيىنـ اوپون آلماغا گئديرم.»

آرواد آه چكىر:

«هه، ائله ده بیزیم کنده، بیر چرچی گلدى، ائششگى يوکلو، قند چای چىت، آينا، نه دئسنى. خرمن اوستو آلاجاغىينى آلدى. آللاده چرچىلىگە بركت وئرسىن شهره قايىتمادى. بير ايل كىچىمەدى كى مال - داوار صاحبى اولدو. آرواد آلدى. اوچ ايل كىچىمەدى كى باغ آلدى اربابلا شريك اولدو. چونكۇ ارباب وار - يوخونو قومارا او دوزموشدو.»

صوفيانلى، سۆزە قارىشىر:
«آللاده بركت وئرسىن تاجرىلىگە. آلاچىقلاردا، ياشايانلارين، باشىنا چوخلۇ بلالار گلىرى. كىنده او تورانىن دا بىرگۈن كوماسى باشىنا اوچار.»

تهران - ۲۲ / مهر / ۴۴

ديل ياراسي

«آي بک» جيلاز، قرهشين بير اوغلان ايدي. قيوريم قارا ساچلاري پارلاق گؤزلري، قالين دوداقلاري وار ايدي. آي بک هله ايکى ياشيندا ايدي «ھن-ھونو» آنلاييردى كى بير گون قونشونون، آروادى زينت قوجاغيندا كۈرپەسى، گونشلى ائوه گىرركن بير آن، بولود كىمى ايشىغى بوغدو. «آي بک» ئى گۈرۈركن، گۈزلرين فيرلاتدى، باشىن ترپتى: «ھوشت - ھوشت!» دئىيە اوشاغى دىينديردى و سونرا آي بک-ين آناسينا طرف دۇنوب دئىدى: «آي قىز سارا بىگىم باخ نه دئىيرم. آي بک قارا اولماسا ايدي سونانى اونا وئردىم.»

سارابىگىم بير آي بکه باخدى بير ده قونشو آروادينا، دئىدى كى: «باجى! آгин آدى اولور، قارانىن دادى. سەن قىزىنى منىم اوغلوما وئرمە، اوزگەسى كى وئرر. بير ده منه باخ، خانىم! اوغلوم ھن - ھونو آنلاييرها. ديل ياراسى وورما.»

سونانین بادام گوللو رنگى چەرەسین، خورمالى ساچلارین، عشوهلى باخىشلارين گۇرۇرکن، شكسپيرين وصف ائتىيگى گۈزل «دزدونا»^(۱) انسانين خاطرينا گلىر. قرهشىن «آى بىك» يىن بىرگون او قىزا وورولماسى مقدر اولورسا ايدى عجبا، ايكىنجى «اوئللو» داستانىنى كىملىر يازاردى؟ هم ده كۈرپە آى بىك، سوانانين آناسىنىن دئمىش اولدوقلارين، او گون باشا دوشىمسە ايدى «دىل ياراسى» ساغالمازدى.

سونا بوي آچىب، قىزلار بولاغىندان سو اىچركن آى بىك ده حاوان بىر اوغلان اولموش ايدى. اگر كى، لىلى - مجنون دؤورو كىچميشىدى و ايكىنجى شاه- عباس دا قىزلار ايله اوغلانلارين بىر مكتىبه درس اوخومالارين قدغن ائتىيگى زماندان دا اىكى يوز ايل كىچميشىدى، يئنه ده ھېچ بىر مسلمان مكتب خاناسىندا قىز ايله اوغلان بىر يئرده درس اوخوياما زىيلار، بونا گۈرە ده سوانانى بىر آرواد مكتىبىنە قويىدولار و آى بىك ده اوغلانلار مدرسه سىينە گىشتى. مدرسه ده او گونلر «شرعيات» و «ادبیات» سيراسىندا جغرافىادان دا درس وئرىلىرىدى جغرافىادا يازىلمىش ايدى «أغ عرق» دان اوغانلار دونيانين آن نجىب و آن استعدادلى انسانلارى و قارالار ايسە هوشىسوز و استعدادسىز آداملار اولورلار. بو سۈزلىرى معلم كتابىدا اوخوركى كلاس دا اولان بوتون اوشاقلار آى بىك سارى باخىب گولوشدولر. بو دا بىر باشقۇقا «دىل ياراسى» ايدى كى آى بىكين اورگىنە ايشلەدى.

آخشام چاغى آى بىك، آناسىندا سوروشدو:

«آنا، مكتب يولداشلاريم منى آله سالىپلار «زنگى سەن، دئىيب گولوشورلر» زنگى، قارا دئمكدىر آنا! من ده قارايام؟ ھمى ده كتابدا يازىلىپدىر، قارالار ھونرسىز و هوشىسوز آدام اولورلار. بئلەمى آنا؟» آنا:

«یوخ گۆزل اوغلوم، يولداشلارین غلط ائله بىرلىر. كتابلاردا، يالان - پالان
چوخ سۆزلىرى يازارلار. اينانما اوغلوم، هامىسى بوش و معناسيز سۆزلىرىدیر.»
صاباحىسى گون، آى بىك، سونادان سورۇشدو:
«سونا بىر منه دى گۆرمى! من قارايام؟ يعنى هوشىسوز و وئجه گلمز بىر
آدام؟»

سونا عشوه ايله، گۆزلىرىن سوزدوروب دئى:
«سەن آغ اولسان دا، قارا اولسان دا، آنجاق منجە گۆزل بىر اوغلانسان آى -
بىك.»

سونا آى بىگى اوركىن سئوردى، آى بىك ده اونو. آما كى سونانىن ددهسى
دولتلى بىر رجال بابا ايدى. آناسى دا حاجى قىزى. اونلار هئچ بىر زمان بىرى
- بىر دانا قىزلاشىن بىر « فعلە » نىن اوغلۇنا وئرمىزدilر. آخرىدە دە بئلە اولدو.
سونا بىر تاجر اوغلۇنا آدلاندى. كېيىن كسىلىدى. توپقا اولدو. هر شئى اولوب
بىتىدى.

آى، يئرين باشينا دئندو. گون چىخدى گوندوز اولدو. گون باتنى گئچە اولدو.
دوران دىيشىلىدى. آى بىك آرتىق بىر شىستلى - بىستلى جوان اولدو. گاه بنالىق،
گاه نجارلىق ئىدە - ئىدە اوستالاشدى و ائوه چۈرك گىتىرن اولدو - اوتاقلارينىن
ديوارلارين آغارىتدى، پنجرەلەرى بويادى. حىطى دە گول آىدى.

آناسى ايسە محلەلدە، قاپى - قاپى گزىب اوغلۇنا قىز آختاراركىن آوروپا دا
فېرىتىنا قوپىدو. ساواش باشلادى. دئمك كى آوروپالى آغالارىنى قىزىل پول
قودورتىدو.

سفربرلىك باشلادى. جوانلارى قانلى جبهەلەرە سوروتلەدىلر. دؤيوشلەرde اولن
اولدو. يانان ياندى.

تېرىزىدە دە قحطلىك، آجليق باش وئردى. او زمان «يئنگى دنيا» قاپىلارين
مهاجىرلىرىن اوزونه آچدى. يوردىسوز - يوواسىز آج، چىپلاق انسانلار وار

یوخارىن، ذىر-[ذىمز] قيمته ساتىپ گمى ايله جهنمدن، جنت ساييلان ديارا يولاندىلار. مهاجرلر ايچيندە دئمەلى قرهشىن آىبک ده وار ايمىش.

آىبک يىن باباسين كىنده ايانلۇن چالىب و آناسى ايسە آجلىقدان اولموش ايدى. گمى اوزون گونلار، سولارى يارا- يارا منزل كسىدى. بير سحر گون پارلاركەن گوللو-چىچكلى، گۆزۈل آباد بىر بىندردە دمير آتدى.

مهاجرلارин او گونه قدر گۇرمەدىكلىرى منظرەلر، شىق [شىك] گئيىم آغاalar، باشى آچىق گۆزۈل خانىملار و تى-تمىز كوچەلر و بىنالار گۆزلىرىن قاماشىرىدى. باشى شاپقالى، اوزون بويلو آداملار آللىرىنده قامچى بىندرە گىلىلر. گمى دن چىخانلارى بىر نئچە گون چادىر ايچەرە قوناقلايىب، سونرا اونلارى بىر نئچە قورۇپا بؤلوب كىميىنى معدنلەر، كىميىنى شكر قامىش تارلارارينا و بىر پاراسىن دا مئشەلرە آپاردىلار.

آى بکى «سن قاراسان، آغلار ايله اولدوزون بارىشماز!» جنوبا گۈندىرىدىلر- زوالى آى بک قرهشىنلىگىنىن سون زھرين ده داددى. اوно اىستى و مرطوب منطقەدە، پانبيق تارلارارىندا ايت كىمى ايشلتىدىلر بىر يارىيم قارىن چۈرك وئردىلر.

بىر گون كوكلاسچى لار^(۲) باسقىن اتتىدىلر. آى بکى ده بىر نئچە زنگى ايله ياخالايب آغاجلارдан آسىدilار. لakin «دىل ياراسى» وورمادىلار. زира اونلار مسبىح دىيىنه اينانان كىمسەلرمىشلار!

۱- شكسىپيرن اوئىللو داستانىندا كىشىسى آلى ايله اولدورولموش عشوه گر بىر گلىن. [متترجم]

۲- كلوكلوكس كلان: K.K. (سازمان سرى ضد سياه پوسنان امرىكا) قارا دىلىلرە قارشى تفکىرى واردىر.

دارغا شاگرد

بىر زمانلار، باغداد خليفهسى گئجهلرى، حرم خاناسىندا راحات ياتسین و جمعه گونلىرى ده مسجىدە ناماز قىلىسىن دئىه «ساراي» اھلى بىر «دىلىمى» اميرىن، اميرالمومنىن بىن شەھرىنە «شەنە» انتخاب ائتدىلر.

شەنە بىر سلطان قدر، اقتدار صاحبى، حشتملى و شوكتلى بىر آدام اولورموش.

او، فاحشەلرى دجلە سويوندا بوغار، شراب كۈپلەرین قىرارميش! و تاجىلرىن متعالارين قوروپىارميش!

همى ده «قول» تاجىلرىنин، چادىرلارين و داخمالارين، گزىب هر يئرده ياراشىقلى بىر جوان و گۆزل بىر قادىن گۆزونە چاتسا ايدى، تۇز خليفە يە «نيسگىل» ائدرميش. بىتلەلىكىلە دجلە چاىي بولانىق سولارين درىيايا تؤكىر، قافلەلر يوللارдан كىچر و زنگىن لر يئىيب و اىچرمىشلر.

چىخ فلك، خليفەنин و بوتون اعيان و اشرافلارين مرادى ايلە دئىرنىك، بىر گئجه يارىسى «تاتار» لار باغدادىن تورنج قاپى لارين دئىرلر!

«عباسى» خاندانى نين سون خليفهسى، ياخالاتىب و شەھر تالانا گىدر.

شاھ اسماعيل و اوغلونون زمانيندا، تبريز شھرييnde، سلطاندان سونرا حکم سورن، ديوان توغان، باج آلان، باش کسديرن «شحنه» دئيل «دارغا» آدلانارميش!

دارغا دا شحنه كيمى، حشملى - جلاللى و اقتدارلى بير كيمسه ايميش.
بير گون، تبريزين طالع اولدوزو ايسيقдан دوشر شاه ايسيه قزوينه کؤچر و دارغا آغاسىز قالار. ايل گلipy، آيلار کئچر دارغا آريقلار و آداملارى هر بيرى بير ديارا داغىلار. لاكن تبريزين حاكمى بير سحر زواللى دارغانى حضورونا چاغيرىپ، اوナ دارغاباشى لقبى وئرسە دە، مواجب وئرمىز «سەنین موجىبن تاجر-تجارىن يوبىنۇا!» دئىر.

دارغاباشى هر يئرده، آج، چىپلاق، آوارا و يئتىيم اوغلان اوشاغى گۈزورسە اوزونه «اوردو» دئيه، دم-دستگاه قورار! و يئنى فراش لارينا «دارغاشاگىد» عنوانى بخش ائدر! دارغاشاگىدلر بىرتىق پالتارلا آياق يالىن گوندوزلر «راستابازار» دان توتوب «اميربازارى» نا قدر يوللانىب، دوكان صاحبلىرىندن پول دىلرمىشلر!

يايىن ايستى گئجه لرى بازارلارين دامىندا ياتار، ايتلر ھورنده آيىق اولها دئيه سىس سالاردىلار. قىش گئجه لرى، ايتىللە، قوجاق-قوجاغا ياتاردىلار. سحرلر حامىلارين «تولانبار» يىندان ايستى كول گىرەپ قىزىشاردىلار. بو وجه ايلە دارغانىن و دارغاشاگىدلرين سايھىسىنده تاجرىن مال- متعاعينا، آل ووران اولماز ايىدى.

دارغا و دارغاشاگىد آدى تبريزلىرىن دىلىنده و او ديارىن ادبىياتىندا باشقىا- باشقىا معنالارى واردىر. يالنىز، يتىم، آج و آوارا اوغلان اوشاقلارى دئيل ھر آراق اىچن، بىچاق چكى خلقىن آروادىنا و اوشاغىنا سۆز آتان جوانلار، دارغا شاگىد دئىىرلر. ايستر حاجى اوغلو اولسون ايستر خان بالاسى. يئنە دە تبريزىدە دئورد يوللارين آيرىمىندا دوروب مدرسه قىزىلارينا ساتاشانلارا فارس

دېلىنده عاشقانه شعرلر او خويانا سينما لاردا «برىزىيت باردو»نى^(۱) يارى چىپلاق
گۈرۈب و «هورا» چكەنلرە، يارى گئىجە يولدان كىچىركەن «گرايىلى» چكىنلرە و
«ارمنستان»دا مئىخانالار دان چىخىب او دیوار سىنин- بو دیوار منىم دېينلرە-
دە «دارغاشاڭىرىد» دېئىرلر.

٤٤/دى/٩

۱ - فرانسالى آدىليم قادىن آكتور [متترجم]

قىزىل سىسى...

بابامىن حاجى غفور آدلى يوغون، يوممورۇ، ساققالى و قاشلارى بويالى بىر همساپىاسى و دوستو وار ايدى. او چوخ داماقلى و خوش صحبت بىر آدام ايدى.

هر زمان، بىزه قوناق گلىرىكىن آنام ساماوارا اود سالاردى و قوناغىن قاباغينا رنگىن سفره آچاردى.
شام وقتى آنام مطبخىدە شام چىركەن، قازان سىسى قوناغىن قولاغينا چاتار-
چاتماز، قاه – قاه ايلە گولوب و دئىردى.

«سېيد! بىلىرسن، دونيادا كىشىنى جوان ساخلايان شئى لر نهدىر؟»
«يوخ، سن دىئ!»

«اوجىھە شئى، قازان سىسى، قىزىل سىسى و قىز سىسى دىرى!»
البته، خۇرتلى قۇنشوموزون دونيا گۈرۈشۈ و حىات فلسفەسى دوغرو دئىيلدى.
او، سانكى داش عصرىنин انسانى دىر و يىشى دونيانىن وضعىيىدىن خېرى يوخ
ايدى. او، يالنىز، قازان سىسى، قىزىل سىسى و قىز سىسىنى «آب حىات»
سانارميس! حال بوكى بو عصر و زماندا باشقى يوللار ايلە دە كىشى جوان قالىر.
مثلاً جنوبى آفريقادا و «رودە زىيە»دا آلتىن و الماس معدنلىرىنده و تارلاراردا
چالىشان زنگى لر «آپارتايىد» قانونو وضع ائدن كيمىسىلەر اوچون حىات قايناغى-

دېرلار. فعلەر آجليقىدان و مرضىن اۋلۇرسە، اونلارىن دول قالماش آروادلارى نىن قوجاغىندا، قارا- قارا كۈرپەلرى گۈزۈب گوللر! و جوانلاشىلار! چونكى، امین دېرلىكى بىر گون گلهجك، اوشاقلار بؤيۈوب، اونلار اوچون فعلەلilik ائدجىكلەر.

«ئىئى دىني»دا دا آفريقادا اولدوغو كىمى، زنگى فعلەر، آروادلى-كىشىلى، اربابلارينى جوان ساخىلارلار. زنگى لر اونلارىن نظرىنده تانرى نىن مرحمتى و لطفى حساب اولۇنور.

اونلار سوتلو اينكلەدىرلىر. قانلى ساواشلار، اۇلۇم، آفت، سىلاح فابرىكالارى آغالار اوچوننە كىمييا يى سعادتدىر. توپلار آتىلاندا، طىارە لىردىن بومبا ياغاندا اونلار سئوينر و جوانلاشىلار!

مخلس، جوانلاشماق يوللارى بىر دېيىل، مىن دېيىل، بىر ژىنراڭ «قىرقىن» لارдан دۇئىركەن، شەھرىن دروازاسىنداڭ گىيرىكەن، گۆزو تاماشا يىا گلن جاماعاتا و آل-آلوان بايراقلارا و پارىلداييان چираقلاردا دوشىر هورا سىسى اشىيدىر، جوانلاشىلار! هروئىن و افيون سوداگىلرى سارالمىش و اۇلۇم جوول جوانلاشىلار!..! قافىيە پىداز و مداح شاعر مەدوخونون لوطفونو و متافизىك معلمى، شاگىدلەرنىن سادەلىگىنى و آخماقلىغىنى و خان، اھالى نىن غىرتىسيزلىگىن و آخوند ايسە مرىدلەرنىن ھاى چكىب آغلادىقلارىن گۈررەن جوانلاشىلار!

بوز ایلان

ایلان مَلهِین ایستى بىر ياي گونو آغالىغىن ستۇنلو ايوانىندا بىر گوللو گىلىيم اوستىدە ارباب ايله او تورموشام و كندىن خرمن يئرينى سئير ائدىرم. كندلىر، هولا قوشوب قان-تر ايچىنده خرمن دؤيورلر. كىچىك اوشاقلار قىزلى- اوغلانلى «وَل» سورورلر. «وَل» دئىيگىن حضرت نوح ايامىنдан يادگار قالما بىر تاختا پارچاسى، آلتينا چاخماق داشلارى و دمیر-دومور دؤشەنېيدىر! بىر آز كناردا، ياشماقلى، او زون تومانلى، آياق يالين كند آروادلارى تاخىل او ووسورلر. كندلى لر لالاها اينانان، اربابا باش آىن بىر اووج بدبخت انسانلاردىرلار. ارباب ايسە، قان سوران بىر «زَلِى».

اوزاقلاردا لا جوردى داغلار، چاي كنارىندا، ياشىل اىپك پردهلرە بورونن آغاجلىقلار و قوشلارين نعمەلرى منه دوشوندورور. او گۆزل جاذبەلى محيط ايله، اورادا فلاكت ايچرە ياشيان زحمت كشلر، بىر تضاد وجودا گىتىرىرلر. آچىق دروازادان ايکى نفر كىشى گلېپ اربابا تظمىم ائدىرلر، بىرىسى كندىن ملاسى دىر، او بىرىسى ايسە موباشىر. مجلس قىزىشىر. ارباب تبرىزلى بىر تاجردىر، فئودال دا اولمۇشدور! او ساقاللى، عبالى، آغىر شىلەلى، اىستى باخىشلى بىر كىشى دىر. اللى - آلتمىش ياشلاريندا قىيان آليندە او جادان دانىشىر. موباشىر بىر كندلى دىر، جوان، بوغداۋۇر اوجا بوى، گۆزلىرىندن حىزلىك ياغىر! دوداقلارى بىر- بىرىنە قۇووشمايىر، هئى گوللۇر، گوللۇر. ملا ايسە، ملانصرالدين ژورنالىندا سىر ائتدىيگىنiz بىر «شكىل»!

ارباب او زونو موباشیره چئویریب سوروشور:

«رمضان! دئیبرلر کى حکومت يئرلرى، كندلى لره بؤلمك ايستەيىر؟
دوغۇدورمۇ؟»

رمضان:

«اولسون، ارباب! اولسون ارباب، البت ارباب بىزه ده - سنه ده، بىر پاي چاتار»
ارباب:

«اوغلان! نه دئيىرسن! يانى، بولاغى ايله باغى ايله، زمىلىرى وئرسىن بو
آنلاماز كندلى لره؟»

«وئرسىن دا نه اولور. آما، سنه بو سۆزلىرى چاتدىران، مسالىھنىن اصلىنى
دئمەميشىدىر ارباب! آخى حکومت آداملارىنىن بىر چوخو كند اربابلارى-
دىرلار! اونلار كندلى لرىن عصيانيىدان قورخولار. نه اولور- نه اولماز دئىيە
آبادىقلارين وجه گلەز توپراقلارين، چاي لارдан سولاردان، باغانلارдан باشقان
اونلارا ساتىر. موفتە كى وئرمە بىر سونرا دا بوتون ملک صاحبلىرىنىن ملک
دىئرينى نقد او لاراق وئرىر. آللاده بركت وئرسىن! مىلا سىنىن كندىنىن اون
مېن تومن قىمتى اولورسا يۈز مېن تومن آلىرسان، سونرا تجارتىدە ياتىرىدىپ
كەفىنە باخارسان. همى ده اوز كندىنىن چايى، باغى سىنىن كى اولور و اىشە
يارايان توپراقلاردان بىر قىسمتىنى ده سنه وئرىر «شۇرا زار» و سوسۇز يئرلرى
كندىلى لره ساتىر.»

ارباب:

«توقاق كى حکومت عاگىللى - باشلى اىش گۈرۈر، اربابلارى تختىندن
آندىرىرىر.»

ملا سۈزە قارىشىر:

«آندىرىھ بىلەز آغا! آندىرىھ بىلەز! بو آلالاهىن مشىتى دىر. او ازل گوندىن
مخلوقاتى اىكى يە بؤلوب. عزيزلىر و ذليل لر، قرآندا دا بىر بئله آيه واردىر؛

«تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ»^(١) ...

[بونو تانرى] بويورموش دور»

ارباب:

«ملا دوغرو دئىير آلاه كندىلىنى ارباب ائدىرى، آغالارى قول؟ بىز ده نه
مشبىتى وارمىش»

بو آرادا جوان كولفت چاي گتىرىر. هامى ساكت اولور. آخى كلفت گوچك
بىر قىزدىر. ملا اونا هوروت- هوروت باخىر «سبحان الله احسن الخالقين»
دئىير.

ارباب ايسه آه چكىر موباشير هىرىلدايير! موباشير يوللار كسمىش بىر طرار.
آغىزى اودلو، قىلينجى كسىгин. كندلى لرين درىسينى سويان، وار- يوخدان
چىخاردان. ارباب حىلەگر تبرىزلى تاجر حجرەسىننە ناھارا، شاگرد ايلە چاي
چۈرك يېيىن بىر شاهى^(٢) بىر شاهى اوستە قوييان، خسىس! او موباشيرى
ياخشى تانىر. اونا گۆز وئریپ ايشيق وئرمە يير.

گئجه- گوندوز، خرمىنگاهى گودور كى موباشير تاخىلдан بىر شئى
اوغۇرلاماسىن. موباشير اورگى اربابدان يانىقلى.

چىشمە باشىندا، موباشير ايلە يان- يانا اوترووب چوبوقلاشىرىق. او دئىير:
«بو ناكىشى نىن باشىنا بىر اوپۇن گتىرىيم كى قويروغۇنۇ؛ قىسا- قىسا كىندىن
قاچسىن».»

سوروشورام:

«يانى نىجىد؟»

دئىير:

«گۆررسن! صىبر ائله!»

آخشام، گون باتماقدا اوزاقلاردان بىر قاراتى گۆرونور.

اربابدیر. آت اوسته گَدیکدن آشماق ایسته بیر. موباشیر قاه-قاھ چکیب گولور و
دئیبر:

«باشینا دؤنوم بوز ایلان! باراکاللاھ سنه! ياخشى اربابى کنددن قاچاق
سالدين.»

سوروشورام:

«رمضان، من اولوم دئ گُورک اربابین باشینا نه بلا گتيردين عاباسين
سوروتله يه- سوروتله يه آتلاندى گئتدى؟»
موباشیر:

«سنین جانينا ميزره! اربابا بير ضرر وورماديم. آنجاق كى زمى دن بير بوز
ایلان توتدوم توربایا سالديم. ارباب ناھاردان سونرا ياتميش ايدي يواشجا
گئدip اوتابغينا بوراخديم. كولفت گوئردو گولدو.»

سوروشورام:

«سونرا كولفت نه دئدى؟»

دئيبر:

«دئدى كى؛ ارباب يوخودان اوياندى، گَرنَشدى، چاي ایسته دى. من چاي
گتيرديم، گُوردوم كى ايلان باشينى يورغانىن آراسىندان چىخاردىب منه زيل-
زيل باخىر! أما كى ارباب گئرموردو. من قىشقىرديم. ارباب هراس اولدو. گُزو،
ایلانا دوشىر- دوشمز، آياغا قالخدى، تلهسيك عاباسين چىگىنинە سالىپ
طؤلە يه سارى گئتدى. آتى يەھرلەدى منه دئدى «آى قىز! رمضاندا دئگىن،
اۇزونە خرمن گۇئىرسون منىم حقىمى ده تېرىزە گۈندىرسىن.»

۱- قرآن كرييەن آل عمران سورهسى نين ۲۶-جى آيدىسى «تاثرى هر كىمسە تىن اىسترسە عزيز و هر كىمسە-
نى اىسترسە ذليل ائدر،» [ائدىتۈر]
۲- پارا واحدى دىر. پەلەوى حكومتىنە قدر ايشلەنيلەردى. اشاهى= ۵۰ دينار و ۱ قىران = ۲۰ شاهى. [ائدىتۈر]

TALANÇILAR

QIZ SƏSİ· QIZIL SƏSİ· QAZAN SƏSİ

Öykü toplusu

Həbib SAHIR

Hazırlayan:

Dr. Həsən.M.CƏFƏRZADƏ

Nəşrə sahmanlayan:

SƏİD MUĞANLI

TALANÇILAR

HƏBİB ŞAHER

HEKAYƏLƏR VƏ YADDAŞTLAR

9 786005 965377